

Sveci zaštitnici pomoraca i ribara na otoku Krku

Derenčinović, Loris

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:031628>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-30**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za povijest umjetnosti

Sveci zaštitnici pomoraca i ribara na otoku Krku

DIPLOMSKI RAD

Student: Loris Derenčinović

Diplomski studij: Povijest umjetnosti i Filozofija

Mentor: prof. dr. sc. Marina Vicelja Matijašić

Rijeka, 23.9.2021.

Sadržaj

Sažetak.....	1
1. UVOD.....	2
2. POVIJESNI KONTEKST.....	4
3. SVECI ZAŠTITNICI POMORSTVA I RIBARSTVA.....	6
3.1. SV. MARIJA.....	6
3.2. SV. NIKOLA.....	7
3.3. SV. JURAJ.....	9
3.4. SV. ANDRIJA.....	10
3.5. SV. MARTIN.....	10
3.6. SV. MIHOVIL.....	11
3.7. SV. KUZMA I DAMJAN.....	12
4. ZASTUPLJENOST SVETACA NA OTOKU KRKU.....	13
4.1. ANALIZA NAZIVA TOPONIMA.....	15
4.2. ANALIZA IMENA BRODOVA.....	16
4.3. PLOVIDBENI PUTOVI NA JADRANU.....	18
5. PRIKAZ IZABRANIH PRIMJERA SAKRALNOG GRADITELJSTVA I LOKALITETA POSVEĆENIH SVECIMA ZAŠTITNICIMA POMORSTVA.....	20
5.1. PRIMJERI NA PROSTORU BAŠKE.....	20
5.1.2. SVETIŠTE MAJKE BOŽJE GORIČKE.....	22
5.1.3. ŠTOVANJE SV. NIKOLE NA PROSTORU BAŠKE.....	23
5.1.3.1. BAZILIKA SV. NIKOLE NA MIREH.....	23
5.1.3.2. CRKVA SV. NIKOLE U MALOJ LUCI.....	25
5.1.3.3. SV. MIKULA ZA BAGOM.....	27
Lokacija i stanje.....	27
Tipološke i arhitektonske karakteristike.....	28
Oltarna slika sv. Nikole.....	30
5.1.3.4. CRKVA SV. NIKOLE NA BATOMLJU.....	31
5.1.3.5. KAPELICA SV. NIKOLE.....	32
5.2. CRKVICA SV. JURJA KRAJ VRBNIKA.....	33
5.3. CRKVICA SV. NIKOLE NA ORGULU.....	34
5.4. ŠTOVANJE SV. MARTINA NA OTOKU KRKU.....	35
6. KULT SVETACA ZAŠTITNIKA RIBARSTVA I POMORSTVA DANAS.....	36
7. ZAKLJUČAK.....	39
8. BIBLIOGRAFIJA.....	41
9. SLIKOVNI PRILOZI.....	45
10. POPIS REPRODUKCIJA.....	69
11. POPIS IZVORA.....	73

Sažetak

Način života stanovnika otoka Krka uvjetovao je razvitku kultova određenih svetaca. Ribarstvo i pomorstvo kao primarne djelatnosti otoka primorale su ljude na svakodnevni kontakt s morem koje je bilo izvor hrane, ali često i velikih opasnosti. Zbog takvih opasnosti čovjek se od davnina okreće bogovima zazivanjem milosti da mu život ostane spašen. Zbog toga se u kršćanskom svjetonazoru posvećuju crkve posebno izabranim svecima zaštitnicima čiji su kultovi istaknuti na otoku Krku i Jadranu općenito. Takva se sveta mjesta podižu na posebno istaknutim točkama na pomorskim putovima. Ti kultovi očituju se i u votivnoj umjetnosti raznih darova pomorskog karaktera poput maketa i slika jedrenjaka i oluja. Značaj tih svetaca bio je istaknut kroz čitav srednji vijek, ali se njihova snaga razaznaje i danas.

Ključne riječi: otok Krk, pomorstvo, ribarstvo, sveci zaštitnici, *ex-voto*, plovidbeni putovi

1. UVOD

Tema i problematika kojom se ovaj rad bavi jest štovanje svetaca zaštitnika pomoraca i ribara na otoku Krku, ponajprije u istraživanju i prezentaciji sakralnih mjesta – crkava njima posvećenih. Ideja za ovu temu proizašla je iz uočljive prisutnosti određenih svetaca naslovnika na otoku čiji su kultovi prisutni u lokalnoj tradiciji stoljećima. Cilj rada je analizirati zastupljenost navedenih svetaca na otoku Krku, te u odnosu na širi jadranski prostor, u kojem se prepoznaju isti kultovi, slične prakse, toponimija i tradicijsko graditeljstvo. Također, obrađen je cijeli prostor te su zabilježeni prostori štovanja ili mjesta čiji toponimi upućuju na kulturni prostor. Najprije se donosi kraći povijesni kontekst otočkoga prostora. Nakon toga razrađuju se najznačajniji i najzastupljeniji sveci zaštitnici pomoraca i ribara s prikazima njihova životopisa i legendi s posebnim osvrtom na temu zaštite specifičnih djelatnosti vezanih uz more. Zatim se daje detaljna analiza statističke zastupljenosti tih svetaca u usporedbi s drugim svecima koji nisu nužno vezani uz te djelatnosti i to kroz prizmu titulara crkvi i kapela, toponime i imena brodova. U centralnom se dijelu rada analiziraju i interpretiraju u hagiografskom kontekstu sakralne građevine na otoku posvećene izabranim svecima: Mariji, Nikoli, Jurju i Martinu. Značaj građevina povezuje se sa sličnim primjerima na Jadranu i šire te će se iznijeti neke teze o njihovim namjenama u pomorskom prometu. Na kraju se daje cjelovit prikaz štovanja istih svetaca u današnje vrijeme, a nakon toga slijedi zaključak. Ovim istraživanjem utvrđeno je da je na otoku Krku postojalo štovanje svetaca zaštitnika pomorskih i ribarskih djelatnosti koji se javlja i diljem Jadrana, a koje je popularnost steklo kroz dugotrajno komuniciranje pomorskim putovima.

Fokus ovoga rada jest štovanje svetaca i svetkovina karakterističnih za otok Krk. Kroz kršćansku je povijest poznato zazivanje određenih svetaca za određenu nepogodu ili zaštitu određenih poslova i djelatnosti. Najpoznatiji jesu sveci zaštitnici od raznih bolesti i pošasti koje su harale i desetkovale stanovništvo. U zavjetovanju, njihovi su šticeci svojim svecima podizali crkve, kapele ili ostavljali zavjetne darove. Neki od takvih svetaca jesu Rok, Kuzma i Damjan, Vid, Anastazija, Akacije, Blaž i dr.¹ Jednako tako postoji broj svetačkih likova koje se svetkovalo i zazivalo osobito u primorskim mjestima gdje su djelatnosti poput ribolova, pomorstva i trgovine vezane uz morske putove. Istaknuti među njima jesu Nikola, Andrija,

¹ANĐELKOBADURINA, *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 1979., str.106, 113, 161, 370.

Juraj, Mihovil, Jelena, Kuzma i Damjan i dr.² Kult svetaca iz prizme ljudi čija je svakodnevnica suočavanje s nepredvidljivim i nerijetko vrlo opasnim morem razvija se iz straha prema beskrajnom plavetnilu, ali i iz nadanja i poštovanja prema njemu. Čovjek je na moru vrlo malo i krhko biće koje u određenim vremenskim neprilikama nema apsolutno nikakvu kontrolu nad vlastitim životom. U tom kontekstu čovjek je svoju zaštitu našao u svetačkim likovima kojima se klanja i poklanjazavjetne darove. Zauzvrat, njegovi ga sveci čuvaju od svih nepredvidljivih nedaća koje ga mogu snaći na moru.

Metodološki rad je nastao velikim dijelom terenskim istraživanjem: obilaskom otoka i svih poznatih i dostupnih lokaliteta vezanih uz temu. Pritom je provedeno fotografiranje in situ, zapažanje i analiza građevina ili prostora. Velik broj zdanja nalazi se uz more i često lukama i lučicama do kojih je i danas teško doći kopnenim putem.

Nadalje, rad je nastajao i na temelju relevantne literature i drugih izvora. Ovom su se temom prethodno bavili malobrojni znanstvenici. Djelo *Sveci i pomorci* Ite Praničević Borovac bilo je temelj i motivacija za ovaj rad. Djelo je jedino koje objedinjuje problematiku kulta svetaca zaštitnika pomoraca na području Dalmacije. Autorica nesebično izlaže velik broj umjetničkih djela koja nisu u glavnom fokusu istraživača te ih povezuje u skladnu cjelinu. Opsežno su opisani likovi svetaca zaštitnika pomoraca i njihov kult u pojedinim područjima, a jednako je tako objašnjena pojava mnogobrojnih *ex voto* zavjetnih slika i darova pomorske tematike povezane s tim istim svecima. Velik je dio ovoga rada temeljen na istraživanjima Mihovila Bolonića i Ivana Žica Rokova, autora djela *Otok Krk kroz vjekove*. Oni bili svećenici i povjesničari³ koji su imali pristup brojnim izvorima, naročito crkvenim arhivima. Zahvaljujući njihovom djelu, rad je temeljen na podacima koji su teško dostupni i ne mogu se pronaći u drugim izvorima zbog toga što su specifični i vezani uz lokalne povijesne tradicije na otoku Krku.

Stručni članci koji se bave pojedinim temama i problematikama specifičnih lokaliteta, građevina, svetaca i sl., bili su dodatni izvori koji upotpunjavaju ovaj rad. Na taj je način dobiven pregled čitavog područja otoka Krka, međutim s naglaskom južnog dijela - područje Baške. Osim toga, stare karte Europe iz 17. i 19. st. poslužile su kao izvor u analizi i obradi određenih toponima jednako kao i razgovori sa starijim žiteljima otoka.

²ITA PRANIČEVIĆ BOROVIĆ, *Sveci i pomorci - umjetnička baština pomorske tematike Dalmacije pod zaštitom svetaca*. Split: Umjetnička akademija sveučilišta u Splitu, 2017., str. 208, 214, 218, 221, 224.

³Preuzeto s: <https://www.biskupijakrk.hr/otok-krk-kroz-vjekove/>.

2. POVIJESNI KONTEKST

Povijesno razdoblje ovoga rada je vrlo široko zbog razumijevanja raznih kulturnih utjecaja. Jasno je da se o kršćanskim svecima može početi pričati od vremena začetka kršćanstva, dakle sredine 3. st.⁴ Međutim, jednako je važno prikazati i političku povijest relevantnu za razumijevanje širenja pojedinih svetačkih kultova.

Pretkršćanska je povijest otoka vrijeme nastanka njegovih naselja, poglavito za vrijeme Rimske uprave. Rimska vlast na Krku trajala je do 480. g., a svoj pečat ostavila je ponajviše na gradu Krku, odnosno *Kurikti* koju su Rimljani zatekli kao glavno sjedište Ilira na Krku.⁵ Prisutnost rimskih obilježja može se očitati u urbanizmu grada Krka, odnosno njegovom pravilnom uličnom rasporedu karakterističnom za vladavinu Rima, zatim u mnogobrojnim *villaemarusticama* i lokalitetu *Fulfinium* koje spominje Ptolomej kao drugo važno središte otoka uz *Kuriktu*. Pretpostavlja se da *Fulfinium* nastaje za vrijeme cara Dominicijana, dakle između 81. i 96. g., kao vojna postaja. Postojanje sličnog, ali manjeg mjesta, pretpostavlja se u okolici Punta i Stare Baške na lokaciji čiji toponim nosi ime Konobe što se može povezati s rimskim *kanabama*. To su bila mjesta koja su se nalazila uz vojna naselja gdje su boravile obitelji vojnika ili su pak bili smješteni vojnici veterani.⁶

Za vrijeme Justinijana otok Krk se nalazio u sastavnom djelu bizantske Dalmacije tvoreći neizostavnu točku u pomorskim putovima između Istoka i Zapada. Stoga je otok bio pod egzarhatom u Ravenni od njegova osnutka pa sve do 751. g. dolaskom Langobarda.⁷ U tom kontekstu možemo reći kako je otok bio pod snažnim bizantskim utjecajem i u političkom i kulturološkom smislu. Krajem 7. st. dolaskom Hrvata situacija stanovništva na otoku se mijenja. Pretpostavlja se da je u tom trenutku došlo do propasti *Fulfiniuma* te da se život otoka koncentrirao u četiri centara koje su predstavljali kašteli Omišalj, Dobrinj, Vrbnik i Baška. Najstariji povijesni zapis koji govori o tim kaštelima je darovnica Slavnog Dragoslava napisana 1100. g. u crkvi sv. Vida pokraj Dobrinja. U njoj se spominju Dobrinj i Vrbnik, a s njima i neka hrvatska imena i toponimi. Zatim se 1153. g. u darovnici biskupa Petra spominje Omišalj i knez Dujam kao prvi krčki knez postavljen od strane Mletaka. Nakon toga se 1232. g. spominje Baška prvi puta u kontekstu krčkih knezova, a spominje i

⁴NENADCAMBI, *Antika*, Zagreb: Naklada Ljevak, 2002., str. 208.

⁵MIHOVIL BOLONIĆ, IVANŽIC ROKOV, *Otok Krk kroz vjekove*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2002., str. 18-21.

⁶Isto, str. 21-23.

⁷Isto, str. 30-31.

hrvatske doseljenike koji su bili oslobođeni plaćanja danaka krčkim knezovima. Ovdje je važno spomenuti i Bašćansku ploču kao darovnicu hrvatskog kralja Zvonimira, nastalu oko 1100. g. Naposljetku, 1305. i 1307. g. spominju se kašteli krčkih knezova sv. Marko i Rogoznik pokraj Vrbnika. Pretpostavlja se da je istok otoka bio prvi dio koji su naselili Hrvati s obzirom na količinu toponima koji su hrvatskog podrijetla.⁸

Otok se 1115. g. našao pod vlašću Venecije koja je na sve svoje strateške pozicije postavljala providure pa je tako i na Krku kao kneza postavila plemića Dujma koji je bio prvi od roda krčkih knezova Frankopana. Nakon njega dužnost preuzimaju njegovi potomci Vid i Bartul koji kasnije šire svoje posjede na kopno na prostor Vinodola. S obzirom na jačanje Frankopana, širenje posjeda i odnosa s kraljem Belom III., Venecija im odlučuje oduzeti kneštvo nad otokom 1248. g. postavivši svoga kneza, međutim u narednim stoljećima se taj odnos konstantno mijenjao. Venecija je između 1480. i 1562. g. postavila ukupno 110 svojih providura na otok koji su izvršavali mletačku vlast. U spomenutom vremenu Venecija je osim najmljenja zauzetih prostora u poljoprivredne, stočarske i lovne svrhe iskorištavala i krčke šume, naročito hrast lužnjak, odnosno dub po kojemu je i sjeverozapadni dio otoka dobio naziv Dubašnica. Osobitu važnost imali su hrastovi s otoka Krka zbog svoje zakrivljenosti uzrokovane jakim vjetrovima koji su se nalazili isključivo na ovom području, a bili su neizostavni u brodogradnji.⁹

Nakon pada Venecije 1797. g. otok Krk se u više navrata našao u rukama različitih sila. Tako ga je prva nakratko zaposjela Austrija, nakon nje je bio pod francuskom okupacijom, a zatim dio Habsburške monarhije. Nadalje se u jednom trenutku našao u rukama talijanske vlasti, a zatim je bio dio Kraljevine SHS i kasnije Jugoslavije. Na koncu do danas pripada Hrvatskoj.¹⁰

⁸Isto, str. 23-26.

⁹Isto, str. 41-62.

¹⁰Isto, str. 69-96.

3. SVECI ZAŠTITNICI POMORSTVA I RIBARSTVA

U nastavku će biti izneseni i opisani životi i razlozi štovanja određenih svetaca zaštitnika pomoraca i ribara koji se javljaju kako na otoku Krku, tako i na prostoru čitavog Jadrana.

3.1. SV. MARIJA

Sv. Marija, Bogorodica, Majka Božja ili Gospa kao svetački lik nalazi se na samom vrhu štovanja u kršćanstvu. Iako je njeno štovanje bilo prisutno već u ranom kršćanstvu, njena je popularnost značajno porasla nakon Efeškog koncila 431. proglašenjem Dogme o Bogorodici, a jednako je tako porasla nakon 6. st. Justinijanovim promicanjem kulta Bogorodice.¹¹ Izvori koji pružaju informacije o Bogorodičinom životu su mnogi; evanđelja, kanonski tekstovi, apokrifi, pastirika, doktrine i dogme, duhovna poezija, srednjovjekovne legende, privatne objave mistika, itd. Njena se ikonografija prikazuje u raznim grupama i ciklusima; ciklus o Bogorodici, dogme i doktrine, pobožnosti, legende i čuvstveni prikazi Bogorodice.¹²

U dalmatinskom slikarstvu Mariju možemo pronaći u ikonografskim okvirima Gospe Voditeljice (Hodigitrija), Milosne (Eleusa), Slatkoljubne (Glykophilousa), Moliteljice (Oranta), Dojiteljice (Galaktotrophousa), Bogorodice s Djetetom na prijestolju, Loretske Gospe, Gospe od Ružarija i Gospe Karmelske. Nama je ipak zanimljivija pojava zavjetnih grafita brodova koji nastaju u crkvama posvećenim Mariji koji se intenzivnije javljaju od 16. st. Takve primjere štovanja Marije kao zaštitnice pomoraca možemo iščitati u mnogim marijanskim crkvama od sjevera pa do juga na istočnoj obali Jadrana. Neka od najpoznatijih takvih svetišta su Gospa od Milosti u Rovinju, Gospa Trsatska, Marija od Porta u Bakru, Marija od Arta u Senju, Marija Gusarica na Visu, itd. U gotovo svim zavjetnim slikama pomoraca u tim svetištima Marija se javlja kao zaštitnički lik kojeg se zaziva u morskim nevoljama.¹³ Ovdje ne bi smjeli zaboraviti spomenuti svetište Majke Božje Goričke koja se nalazi na prostoru Baške, a predstavlja važno marijansko hodočasničko središte uz Gospu Trsatsku i Mariju od Arta o kojima će biti riječi kasnije u ovome radu.

¹¹ITA PRANIČEVIĆ BOROVIĆ, (bilj. 2), str.221.

¹²ANĐELKOBADURINA, (bilj. 1), str.162-167.

¹³ITA PRANIČEVIĆ BOROVIĆ, (bilj. 2), str. 222-223.

3.2. SV. NIKOLA

Sv. Nikola predstavlja jednog od najomiljenijih kršćanskih svetaca.¹⁴ Na Istoku se uz Majku Božju navodi kao najučestaliji svetac.¹⁵ Nikola se naziva i Biskupom u Miri. Iako je rođen na prostoru Male Azije, Nikola je bio nećak nadbiskupa u Miri na čiji poziv se zaređuje za svećenika, a kasnije postaje i biskup prema legendi koja govori kako će biskup Mire postati svećenik koji prvi ujutro uđe u crkvu. Otišavši na jutarnju molitvu, Nikola je postao biskupom.¹⁶ Zatim, naziva se još i Nikola iz Barija zbog kulta koji nastaje na prostoru Jadrana nakon prenašanje njegovih posmrtnih ostataka u crkvu sv. Nikole u Bariju.¹⁷ Uza sv. Nikolu se veže nekoliko poznatih legendi. Prva je ona koja govori o tome kako je pomogao siromašnome ocu da ne proda svoje tri kćeri na način da mu je tri noći zaredom kroz prozor ubacivao po jednu vrećicu zlatnika čime je osigurao miraz za njihova vjenčanja.¹⁸ Zatim se spominje u legendi gdje je od zlog gostioničara koji je otimao, ubijao i posluživao djecu, spasio troje dječice koju je vratio u život pa je na taj način postao zaštitnikom djece koje se i danas obilježava Nikolinjem koje je popraćeno darivanjem djece. Nama najzanimljivija legenda je ona koja govori kako se Nikola zaputio na hodočašće u Svetu Zemlju gdje ga je snašla velika oluja koja mu je umalo potopila lađu, međutim naredivši valovima da se smire, Nikola je zaustavio oluju. Tom legendom sv. Nikola postaje najpoznatiji zaštitnik mornara i putnika prisutan u gotovo svim pomorskim lukama na svijetu.¹⁹

Kao vrijeme početka širenja kulta sv. Nikole kao zaštitnika pomoraca uzima se nakon 11. st., odnosno nakon donošenja njegovih relikvija u Bari. Osim toga što mnoge crkve nose njegov titular, a ujedno se nalaze na važnim pomorskim točkama da budu vidljive s mora, svetac se pojavljuje i u drugim oblicima u umjetnosti: u likovnom stvaralaštvu bratovština i cehova isklesan, izrezbare ili naslikan na križevima, oltarima i palama. Njegova je ikonografija uvijek jasna: svetac se prikazuje u biskupskoj odori s pastoralom i karakterističnim atributima tri vreće ili kugle zlata, djecom ili brodovima u oluji.

Na prostoru Dalmacije nalaze se crkve koje sadržavaju velik broj zavjetnih slika ili darova posvećenih sv. Nikoli. Neke od njih nalaze se u Starom Gradu na Hvaru, sv. Jeleni u

¹⁴ITA PRANIČEVIĆ BOROVIĆ, (bilj. 2), str. 226.

¹⁵IVAN OSTOJIĆ, *Benediktinci u Hrvatskoj i ostalim našim krajevima*, Split: Benediktinski priorat, 1964., str. 17.

¹⁶ANĐELKOBADURINA, (bilj. 1), str.426-427.

¹⁷ITA PRANIČEVIĆ BOROVIĆ, (bilj. 2), str. 226.

¹⁸JACUBUS DE VARAGINE, *Zlatna Legenda ili Štiva o svecima*, Svezak prvi, Zagreb: Demetra, 2014., str. 25-26.

¹⁹ITA PRANIČEVIĆ BOROVIĆ, (bilj. 2), str. 226.

Splitu²⁰ i u Šibeniku. Razlozi podizanja takvih zavjetnih crkvi popraćenih brojnim zavjetnim darovima govore nam i o autorima istih. Crkva sv. Nikole u Šibeniku je dokaz tome - crkva je građena na prostoru nekadašnjeg brodogradilišta te su ju u 17. st. gradili pripadnici bratovštine pomoraca i kalafata, odnosno brodograditelja. Iz interijera crkve može se zaključiti koji joj je naslovnik zbog toga što je ispunjen maketama starih jedrenjaka koji vise sa stropa, a također i kipovima i slikama sveca i pomorskim zastavicama - signalizacijama.²¹ Manji primjer takvoga kulta pronalazimo i na prostoru Baške u mjestu Batomalj o čemu će biti riječi kasnije.

Temelj kulta ovog sveca bile su usmene predaje iz kojih su proizašle brojne hagiografije, odnosno svetačke legende. O sv. Nikoli postoje tri takve legende: prva *Vita s. Nicolai* nastaje u 9. st., druga latinska verzija nastaje u 10. st., a treća u 13. st. Veliku zaslugu u približavanju života sv. Nikole vjernicima zasigurno je imao Jacopo de Voragine koji je u svoju *Zlatnu legendu*, odnosno *Legendu aureu* uvrstio tekst o svecu temeljen na drugoj verziji legende iz njegova života. Na našim je prostorima njegov kult bio veoma raširen što potvrđuju i današnja hagiotopografska istraživanja koja pokazuju kako su crkve posvećene sv. Nikoli jedne od najčešće građenih. One se po redosljedu nalaze odmah iza crkvi posvećenih Bogorodici i Ivanu Krstitelju. Dakle, za ovoga sveca imamo jasne dokaze da je bio popularan kako na moru, tako i na ostalom prostoru Hrvatske. Tome u prilog ide i poznavanje hrvatske srednjovjekovne književnosti.²²

Jedan od običaja koji se veže uz sv. Nikolu kojeg nikako ne bi trebalo izostaviti jer je prema tome danas možda i najpoznatiji jest Nikolinja, tj. običaj darivanja djece koji je prisutan kako kod nas, tako i na ostalim prostorima Europe. Smatra se da je običaj povezan s tri mudraca koji su darivali Krista. Ta tvrdnja se temelji na datumskoj odrednici. Naime, blagdan sv. Nikole je datumski blizu Božića, 6.12. Na taj se način taj običaj stopio s božićnim običajem darivanja djece. Naravno, jasno je kako je glavni razlog povezivanja sveca i djece proizašao iz legende koja govori o njegovom vrlo spašavanju nevine djece od zle ruke gostioničara. Običaj se sastoji od čišćenja čizmica koje bi se stavile uz prozor kako bi sv. Nikola ostavio svoj poklon. Cilj je čim bolje ulaštiti čizmicu kako bi poklon bio bolji. Ako bi djecu dočekaio poklon poput šibe ili štapa, to bi značilo kako dijete nije bilo poslušno. U

²⁰Isto, str. 226-227.

²¹BRANKA MARTINAC, *Konzervatorsko-restauratorski radovi na slici Bogorodica s Djetetom i svecima iz Šibenske crkve sv. Nikole*, Split: Portal - godišnjak Hrvatskog restauratorskog zavoda, No. 3, 2012., str. 1.

²²VESNA BADURINA STIPČEVIĆ, *Hrvatskoglagoljska brevijarska legenda o svetom Nikoli*, Zagreb: Fluminensia - časopis za filološka istraživanja, Vol. 31, No. 2, 2019. str. 26-27.

svakom se mjestu običaj slavio istovremeno na jednak i na drugačiji način. Osnova mu je ista; možemo reći kako je odgojnog karaktera zbog toga što bi djeca prethodnih dana pazila na svoje ponašanje u nadi da će zbog toga dobiti poklon. U suprotnom bi ih Krampus kaznio poklanjajući im šibu. Većinom su pokloni u prošlosti bili prehrambene namirnice poput suhog voća ili orašastih plodova. Ipak, običaji su se razlikovali od mjesta do mjesta pa su tako primjerice na Hvaru mladići darivali djevojke jabukama čime bi izražavali ljubav prema istoj. Mornari, ribari i koraljari bi pak imali običaj pucanja raketa, zvonjave zvonima, paljenja torbi i sl. Najpoznatiji običaj koji se odvijao na Hvaru, ali i drugdje, jest spaljivanje barke nakon procesije. Na procesiji kroz mjesto bi se nosio kip sveca kojeg bi ima čast nositi najstariji član bratovštine. Nakon toga bi se spalila barka nekog mornara, međutim ne bilokojeg, već prethodno odabranog koji bi sutradan imao čast blagosloviti svoju novu barku.²³

3.3. SV. JURAJ

Sv. Juraj je prema tradiciji rimski vojni časnik mučen za vrijeme Dioklecijana u Kapadokiji. Na početku se njegov kult veže uz prostor Palestine i Egipta, međutim kasnije se širi na prostoru Bizanta. Na ostatak Europe kult se širi najviše u vrijeme križarskih ratova zbog toga što je Juraj predstavljao idealnog kršćanskog viteza - vojnika. Time Juraj postaje jedan od najpopularnijih svetaca srednjega vijeka te se u to vrijeme stvara prepoznatljiv ikonografski motiv ubijanja zmaja. Legende koje govore o njemu su brojne; spasenje od kuge, na moru, u ratu, pred sudom i općenito od bilokakve opasnosti.²⁴ Osim što je zaštitnik križara, vitezova i vojnika, Juraj je zaštitnik brodarstva te zemljoradnika i stočara te je zbog toga jačao njegov kult na prostorima gdje su te djelatnosti bile nužne. To se očituje time da su ga za svog zaštitnika odabrale mnoge zemlje i gradovi koji svoje djelatnosti orijentiraju na pomorstvo - Grčka, Portugal, Engleska, zatim Genova, Barcelona, Carigrad, a kod nas otoci Vis i Brač te naselja Lovran, Senj, Primošten. Također je zanimljivo kako se neke sigurne luke na Jadranu nazivaju njegovim imenom - kod Vrbnika na Krku, na Lastovu, Drveniku, itd.²⁵

U pomorskoj konotaciji Juraj je bio zastupljeniji prije srednjeg vijeka, dok kasnije njegova važnost se više predstavlja u okviru viteštva i vojske. Njegove su crkve na Jadranu zastupljene na raznim predjelima - od polja do rtova i uvala. U dvije su crkve njegova titulara pronađeni crteži brodova - na Visu i Krku, a u jednoj crkvi na Biševu je pronađen tekst zavjetnog natpisa. U primjerima se očituje zavjetna komunikacija čovjeka i sveca. Na Krku se

²³MARKO DRAGANIĆ, *Sveti Nikola - biskup u hagiografskoj baštini Hrvata*, Split: EtnologicaDalmatica, No. 22, 2015., str.11 - 19.

²⁴ANDELKOBADURINA, (bilj. 1), str.308-309.

²⁵ITA PRANIČEVIĆ BOROVIĆ, (bilj. 2), str. 215-216.

kult sv. Jurja može pratiti od ranog kršćanstva pa do srednjeg vijeka na području crkava, toponima, crteža i jednog neobičnog primjera dječje uspavanke gdje se svetac spominje kao kapetan.²⁶

3.4. SV. ANDRIJA

Svetac koji pripada dvanaestorici apostola, brat je Šimuna Petra, a prvotno ribar iz Betsaide u Galileji. Kao apostol je širio Kristov nauk u sjeveroistočnim krajevima Europe te u Maloj Aziji i Grčkoj na način da je izvodio razna čuda i ozdravljenja. Jedno od takvih glasi da je uskrsnuo četrdeset ribara koji su se utopili u moru pa se stoga štuje kao zaštitnik ribara i mornara što se vidi i u njegovoj ikonografiji. Mučen je i pogubljen na dijagonalno postavljenom križu što postaje njegov osobni simbol s kojim se najčešće prikazuje na likovnim djelima. Njegov se kult može pratiti kroz prizmu ranokršćanskih crkvi posvećenih njemu na prostoru sjeverne i srednje Dalmacije. Takve crkve često su izgrađene u priobalnim naseljima s lukama ili na otocima. Ističe se na Braču, Čiovu i Ugljanu, a osim prisutnosti crkvi mnogobrojni toponimi upućuju na njegovu dugu tradiciju.²⁷

3.5. SV. MARTIN

Rođen oko 316. g. u Sabariji ili Savariji, biva uveden u vojničku službu te postaje izvršni vojnik. I samo ime upućuje na položaj u vojsci. Naime *Martinus* podrazumijeva onoga tko se nalazi pod zaštitom boga Marsa, boga rata i zaštitnika Rimskog Carstva. Iz dijela života u vojsci ističe se jedna scena koja kasnije postaje glavni motiv sveca u likovnim djelima, a to je dijeljenje plašta s promrzlim prosjakom. Time postaje zaštitnikom najslabijih, odbačenih i siromašnih. Nakon napuštanja vojske počinje prenositi kršćansku vjeru poduzimajući duga putovanja najčešće pješice, ali nekada i brodovima. Na temelju martinskih legendi Martina putnika, svetac postaje zaštitnikom svih putnika pa time i pomorskih. Zbog toga se osnivaju mnoga svetišta hodočasničkog karaktera koja se grade na specifičnim mjestima, najčešće na ulazu u grad.²⁸

²⁶ITA PRANIČEVIĆ BOROVIĆ, (bilj. 2), str. 215-216.

²⁷ITA PRANIČEVIĆ BOROVIĆ, (bilj. 2), str. 208 -209.

²⁸ANTONIJA ZARADIJA KIŠ, *Sv. Martin - kult sveca i njegova tradicija u Hrvatskoj*, Zagreb: Biblioteka Nova etnografija, 2004., str. 19 - 20, 39 i 82.

3.6. SV. MIHOVIL

Kao svetački lik arkanđela pripada skupini svetaca koji se nalaze na samom vrhu hagiografske ljestvice. On je vođa nebeske vojske te se predstavlja kao pobjednik nad pobunjenim anđelima. Nerijetko se crkve posvećene njemu nalaze na uzvisinama gdje zamjenjuje poganska božanstva kojima su te građevine prethodno bile posvećene. Također, često se takve crkve nalaze i uz groblja zbog toga što se Mihovil prepoznaje u ikonografskom kontekstu vaganja duša koje je bilo prisutno također i puno ranije, u oblicima grčke i egipatske religije. Njegov kult se počeo širiti u 4. i 5. st. zahvaljujući njegovim ukazanjima.²⁹ Prvo ukazanje koje se navodi dogodilo se na Monte Garganu u jednoj spilji koja zatim postaje hodočasničko svetište. Nakon toga spašava trudnicu koju su umalo utopili morski valovi na putu do svetišta. Popularnost također stječe ukazanjem u procesiji pape Grgura kod Hadrijanovog mauzoleja čime to mjesto dobiva ime Castel Sant'Angelo.³⁰ Najčešće se pojavljuje u dva ikonografska motiva gdje pobjeđuje Sotonu i gdje važe duše. Sotona je često prikazan kao zmaj, a Mihovil kao vojnik. Duše koje važe najčešće su prikazane kao goli ljudski likovi.³¹

Za širenje kulta sv. Mihovila u okviru pomorske tematike možemo reći kako je velikim djelom zadužena bizantska vojska. To možemo zaključiti i na temelju lokaliteta na kojima nalazimo građevine posvećene njemu, a to su često ranobizantski fortifikacijski objekti na brdima i uzvišenima kopna i vanjski, pučinskih otoka. Možemo stoga nabrojati takva mjesta: otočić Mrkan, brdo kraj Stona, Palagruža, Šibenski kastron, itd. Slično tome, na otoku u sklopu drveničkog arhipelaga smještena je crkva posvećena Mihovilu koja je služila kao mornarska zavjetna crkva gdje bi mornari na oslikanim zidovima upisivali i rezbarili svoja imena, a također su i mise znali služiti kapetani raznih brodova iz raznih krajeva svijeta. Jedna zavjetna crkva koja se podiže Mihovilu, odnosno sv. Mihajlu Arhanđelu, nalazi se u Trstenom te ju podiže kapetan nakon preživljavanja morske oluje.³²

²⁹ITA PRANIČEVIĆ BOROVIĆ, (bilj. 2), str. 224.

³⁰JACUBUS DE VARAGINE, *Zlatna Legenda ili Štiva o svecima*, Svezak drugi, Zagreb: Demetra, 2014., str. 261-263.

³¹ANĐELKOBADURINA, (bilj. 1), str.402.

³²ITA PRANIČEVIĆ BOROVIĆ, (bilj. 2), str. 225-226.

3.7. SV. KUZMA I DAMJAN

Ova dva sveca bila su kršćani arapskog podrijetla iz 3. st., braća blizanci, odgojeni u kršćanstvu. Predstavljaju se kao zaštitnici liječnika jer su živote posvetili liječenju i ranarništvu te time pomagali bolesne. Njihova je popularnost rasla zbog raznih čudesnih ozdravljenja. Primjerice onoga gdje su bolesnom čovjeku odsjekli nogu i presadili mu nogu crnca pa je jednu nogu imao bijelu, a drugu crnu. Za vrijeme cara Dioklecijana bili su proganjani i uhvaćeni te su ih pokušali ubiti na razne načine; u moru, vatrom i kamenovanjem, međutim bezuspješno. Na koncu im je odrubljena glava. U ikonografskom okviru se prikazuju uvijek zajedno, u liječničkoj odjeći, sa crvenim pregačama i kapama te atributima raznih liječničkih pomagala i zdjelom s pomasti.³³

Praničević-Borovac navodi kako crkve posvećene ovim svecima nalaze na prostoru Dalmacije u okviru ranobizantskih utvrđenja i kao samostalne građevine. U Justinijanovo doba kult braće svetaca se jača u vojnom i pomorskom aspektu pa tako crkve nalazimo primjerice na fortifikacijskim objektima Justinijanovog jadranskog limesa iznad Tkona, a isto tako i na otocima gdje su zidovi istih prekriveni crtežima brodova, jedrenjaka i veslarica.³⁴

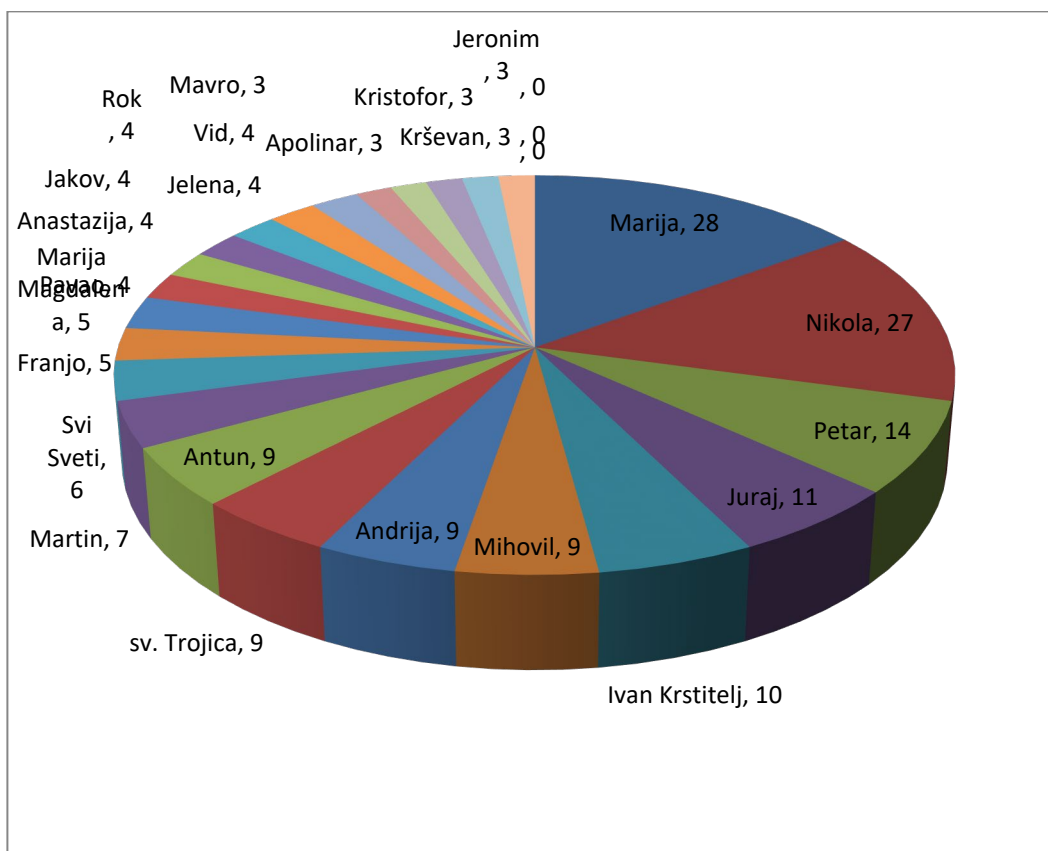
³³ANĐELKOBADURINA, (bilj. 1), str.370-371.

³⁴ITA PRANIČEVIĆ BOROVIĆ, (bilj. 2), str. 20.

4.ZASTUPLJENOST SVETACA NA OTOKU KRKU

U ovome poglavlju raspravljamo o zastupljenosti svetačkih likova koji se pojavljuju na otoku Krku čime će se probati dovesti u vezu zastupljenost svetaca zaštitnika ribarstva i pomorstva nasuprot ostalim svecima. U obzir su uzeti titulari crkava koje postoje danas ili su postojale nekada, a znalo se za njih, a jednako tako i titulari manjih crkvice i kapela. Većina sakralnih objekata i njihovih titulara jest popisana u djelu *Otok Krk kroz vjekove* pa je stoga ono predstavljalo bazu statističkog istraživanja, a jednako tako i autorova pripadnost otoku Krku je pridonijela detaljnijem popisivanju istih.

Imena svetaca koji se spominju jesu: Marija, Nikola, Petar, Antun, Juraj, Pavao, Andrija, Franjo, Anastazija, Kuzma i Damjan, Ivan Krstitelj, Ivan Evanđelist, sv. Trojica, Kristofor, Elizabeta, Mihovil, Marko, Stjepan, Benedikt, Apolinar, Martin, Krševan, Lucija, Ana, Kvirin, Lovro, Jakov, Četrdeset mučenika, Dominik, Duh, Antun, Barbara, Katarina, Nedjelja, Ursula, Rok, Križ, Bernardina, Mavro, Sofija, Hermagora, Jelena, Bartul, sv. Tijela, Marija Magdalena, Spiridion, Apolinar, Sergije, Leonard, Ksis, Cecilija, Krist, Marina, Fuska, Vid, Toma, Matej, Sebastijan, Dunat, Klement, Filip, Svi Sveti, Jeronim, Ambroz, Fabijan, Josip, Elizabeta, Eufemija, Ilija, Agata, Anselmo, Ćiril, Mohor, Luka, Klara, Izidora.

Iako je prije naveden veliki broj svetačkih likova, na grafu su prikazana imena 25 svetaca zbog toga što su ona zastupljena tri ili više puta, dok su ostali prethodno nabrojani navedeni jednom ili dvaput. Srazmjerno velik broj svetačkih imena govori u prilog činjenici da je na vrlo malom području postojao ili još uvijek postoji kult štovanja različitih svetačkih likova. Uzrok tome može biti različit. S obzirom da smo već prije spomenuli da je otok smješten na važnim pomorskim putovima, možemo pretpostaviti kako je velik protok ljudi značio i razmjenu ideja i uzora u različitim zanatima, a jednako tako i u vjeri, odnosno svecima zaštitnicima. Kako je poznat običaj zazivanja različitih svetaca u različite svrhe, možemo zaključiti kako je kroz povijest na otoku bilo prisutno mnogo različitih djelatnosti čiji su izvršitelji na taj način zazivali različite svece.

Ako usporedimo rezultate koje iznosi Praničević-Borovac,³⁵ doći ćemo do zaključka kako je postotna zastupljenost naslovnika sakralnih zdanja jednaka na otoku Krku i na prostoru Dalmacije. Tako je dominantan naslovnik sv. Marija, bilo u obliku Marije ili Majke Božje. Nakon toga su najzastupljeniji Nikola, Petar, Ivan, Stjepan, Mihovil, Andrija, Juraj, Kuzma i Damjan. Iz tih rezultata zaključujemo kako postoji jači kult štovanja određenih svetaca na prostoru čitavog Jadrana.

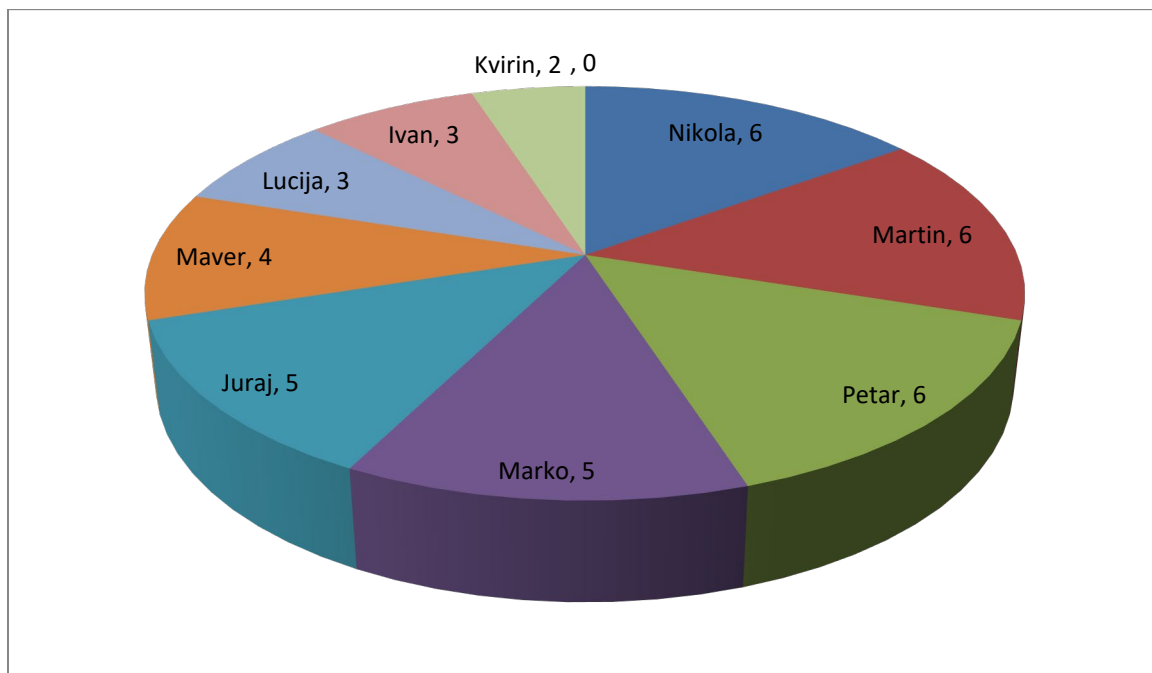
Sv. Marija, odnosno Bogorodica, najzastupljeniji je svetački lik naslovnika sakralnih građevina na otoku Krku. Identične rezultate analize svetaca naslovnika nalazimo na prostoru Dalmacije gdje se sv. Marija još od početka kršćanstva javlja kao dominantni lik kojem su posvećene crkve za razliku od drugih svetaca. Takve su se crkve nalazile u funkciji katedrala, župnih, grobišnih crkva i sl. U kontekstu pomorstva zanimljive su nam crkve posvećene Mariji koje su se nalazile na pomorskim putovima, naročito na bizantskim utvrđenjima, pa su na taj način služila i za nadzor, ali i kao orijentiri putnicima i mornarima. Takve sakralne građevine posvećene Mariji možemo naći u uvalama i lukama u Stonu, Hvaru, Omišu, Novalji, itd.³⁶

³⁵Isto, str. 103-110.

³⁶Isto, str. 220-223.

4.1. ANALIZA NAZIVA TOPONIMA

Analiza toponima u vidu je imala pronalaženje imena različitih mjesta, naselja, pašnjaka, brežuljaka, uvala, rtova, obala, ulica, polja, itd. Kao izvor je opet poslužio *Otok Krk kroz vjekove* kao djelo koje najdetaljnije opisuje otok Krk, naročito s te strane gdje daje detaljne informacije oko imena toponima. Cilj analize toponima bio je skupiti nazive istih koji su posvećeni nekom svecu te zatim usporediti količinu posvećenu svecima koje ovaj rad obrađuje s količinom drugih toponima posvećenim svecima koji ne spadaju u zaštitnike ribarstva i pomorstva. Stoga će u nastavku biti iznesen graf koji to slikovito prikazuje, a nakon toga će slijediti objašnjenje.

Prema navedenom se vidi kako se najzastupljeniji sveci javljaju češće u toponimima: Nikola, Martin, Petar, Marko, Juraj, Maver, Lucija, Ivan i Kvirin. Također se češće javljaju i Fuska, Jelena, Ana, Bernardin, Dionizije, Apolinar, Vid, Jelisatva, Clemente, Agata, Mohor, Krševan i Kuzam. Kao i iz analize svetaca naslovnika sakralnih objekata i ovdje možemo zaključiti kako je veći broj naziva toponima dan upravo svecima zaštitnicima pomorstva ili ribarstva. Tako su imenom sv. Nikole nazvana razna područja na otoku: pristanište, rt, selo i polje, a slijede ga drugi sveci kojima su posvećene ulice, imena mjesta i naselja, pašnjaka, brežuljaka i sl. Tako su neka mjesta vezana uz pomorske djelatnosti poput pristaništa sv. Mikule blizu

Punta³⁷, koje je služilo kao kratica za dolazak iz Punta na poluotok Prnibu koji je bio zasađen lozom i smokvama te se transport odvijao svakodnevno.³⁸Nalazimort istoimenog sveca, uvalu sv. Fuske i sv. Marka, otok sv. Marka, itd. Neki su nazivi mjesta i ulica izvedeni iz imena svetaca. Tako primjerice nalazimo naselje Klimno koje je proizašlo iz sv. Klementa (San Clemente), zatim naselje Sužan od San Jean ili Miholjice od Nikolica, Jakovlje od sv. Jakova, itd. Nadalje, imena ulica poput Stogate koja je proizašla iz sv. Agate, drmunMohorov od sv. Mohora, Svetog Mikula poji, uvala Petrinja i sl.

4.2. ANALIZA IMENA BRODOVA

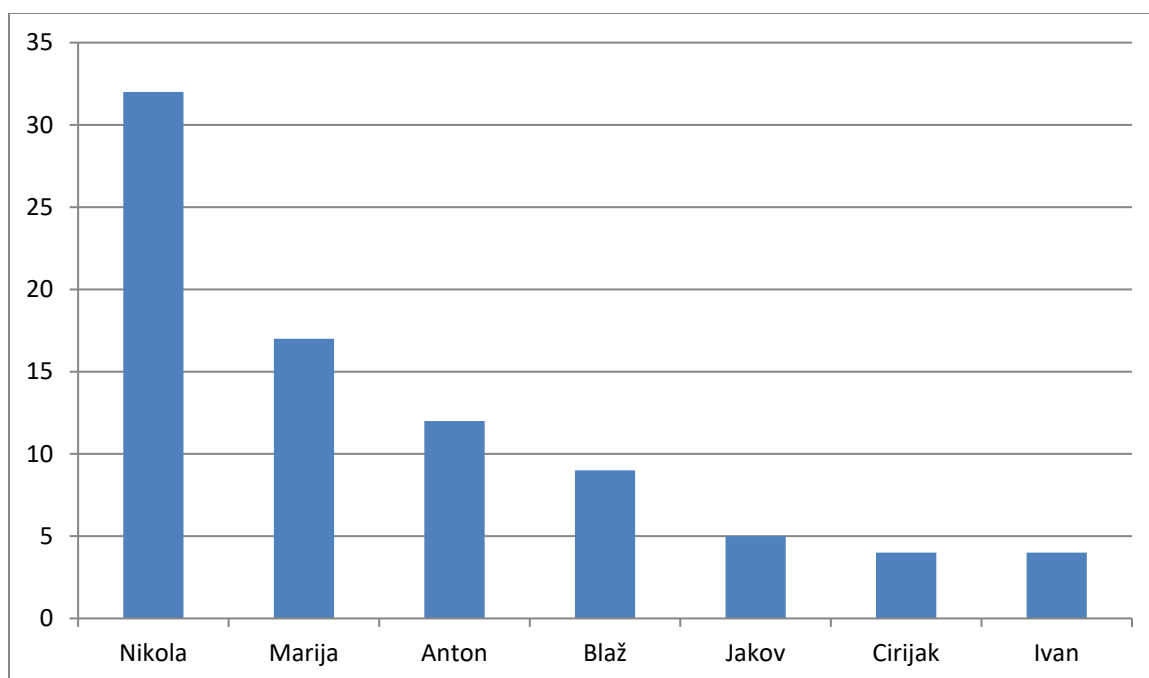
Čin davanja imena brodu star je više tisuća godina, a proizlazi iz straha i praznovjerja. Taj je čin vrlo sličan raznim narodima kroz povijest, od Egipćana, Grka, Rimljana i ostalih. Pridavanje imena brodu bio je čin svojevrsnog iskazivanja poštovanja i poniznosti određenom božanstvu koje bi zauzvrat trebalo čuvati i štititi brod, odnosno njegovu posadu tijekom putovanja. Možemo reći kako je kršćanski kult imenovanja brodova svetačkim imenima nastavio tradiciju koja je bila poznata već u Grčkoj i Rimu.³⁹Osim imena svetaca, brodovi su nosili i profana imena, npr. imena životinja koje odlikuju vrline poput brzine.⁴⁰U nastavku će biti iznesena kratka analiza imena brodova posvećenih svecima čiji je cilj potkrijepiti već iznesene podatke koji idu u prilog velikoj zastupljenosti imena određenih svetaca predstavljenih kao zaštitnici pomorstva i ribarstva. Iako nemamo podataka o imenima brodova s područja otoka Krka, biti će prikazani najučestalija imena brodova na području Dalmacije, Mediterana i šireg područja Europe.

³⁷ALAN ŽIC TEKLIN, *Izumrla naselja i napuštene građevine otoka Krka*, Zagreb: Kerschhoffset, 2019., str. 56.

³⁸MIHOVIL BOLONIĆ, IVANŽIC ROKOV, (bilj. 5), str. 329.

³⁹RIVER KEEPERS, *Boatnaming*, Fargo: RiverKeepers, 2010., str. 1.

⁴⁰BARNIOL MONTSERRAT, *Patrons and advocates of the sailors. The saints and these in Catalangothic*, Barcelona: Universtitatautonomia de Barcelona, 2011., str. 252.

Posebna je zanimljivost da znatna količina brodova ima više naziva, odnosno čak njih 35% imaju dva ili više imena. Često se uz ime sv. Nikole dodavalo i ime grada iz koje brod dolazi. Prema istraživanju Florence-Fabijanec i Novak možemo zaključiti kako je Nikola ime koje je zastupljeno u 44% slučajeva, Marija u 23%, Anton u 16%, Blaž u 12%, Jakov u 7%, a Cirijak i Ivan u 5%. Izuzev ovih svetaca, spominju se još i ovi sveci kao naslovnici brodova: Kristofor, Martin, Mihovil, Lucija, Anastazija, Katarina, Marko i dr.⁴¹

Promatrajući imena koja su brodovi nosili na području Engleske tijekom 14. i 15. st. uočiti ćemo sličnosti s Mediteranskim područjem. Najčešće ime broda koje se koristi na tom području je Marija s 11%, zatim Margareta s 7%, nakon nje Nikola s 5,5% pa Ivan s 4%, a nakon toga Katarina, Petar, Mihovil i Magdalena u manjoj količini. Iako su Kristovi učenici poput Petra i Ivana smatrani ribarima, njihova su imena ipak manje zastupljena nego primjerice Nikola i Margareta. Tu zaslugu imaju priče i legende o tim svecima koji su ih učinili popularnima. Za sv. Nikolu je to već navedeno, a sv. Margareta za razliku od naših krajeva na sjeveru Europe ima snažnije zastupljen kult. Naime, prema legendama, sv. Margareta je, osim drugih vrsta mučenja i ubijanja, trebala biti utopljena u bačvi vode, međutim uz pomoć anđela bačva je pukla te je svetica ostala živa. Osim same legende iz života svete, popularnost i razlog imenovanja broda prema njoj proizlazi i iz njezina imena za koje se smatra da se u nekim jezičnim inačicama tumačilo kao biser ili morski šljunak iz

⁴¹SABINE FLORENCE FABIJANEC, ZRINKA NOVAK, *Srednjovjekovno pomorstvo pod zaštitom svetaca na istočnom Jadranu*, Zagreb: Vlastita naklada, 2016., str. 498-500.

razloga jer se nazivala *Meregrot*.⁴² Prema istraživanju Uckelman možemo uočiti identična imena svetaca koja se ponavljaju u većoj mjeri na imenima brodova na prostoru Engleske, Francuske i Nizozemske. To su opet u najvećoj mjeri Marija ili Gospa, Nikola, Margareta, Petar, Mihovil, Ivan, itd.⁴³

4.3. PLOVIDBENI PUTOVI NA JADRANU

Istočna obala Jadranskog mora i njena razvedenost bila je preduvjet za stvaranje idealnih uvjeta za pomorstvo. Tu činjenicu iskoristili su i prvi narodi koji su se našli na ovim prostorima. Razna plemena Ilira poput Delmata i Histra svladala su pomorske djelatnosti, međutim Liburni su se isticali kao najvještiji pomorci koji su svladali vještine brodogradnje i nautičke plovidbe. Zbog toga možemo reći kako su jedno vrijeme vladali Jadranom. Oni su naseljavali prostor Jadrana još od neolitika i to od krajnjeg sjevera pa sve do krajnjeg juga. Za vrijeme Ilira Jadranom su plovili i Grci, prvo kao trgovci do 6. st. pr. Kr., a nakon toga kao kolonizatori. U tom je kontekstu Naronna bila glavno trgovačko i vojno središte koje je imalo važnu ulogu u prijenosu dobara između obale i unutrašnjosti. Zbog povoljne pozicije Jadranskog mora i dobara koja se na njemu nalaze, Grci su postepeno počeli potiskivati Liburne te su osnovali prvu koloniju u *Epidamnu*, odnosno današnjem Draču. Nakon toga osnivaju se ostale grčke kolonije poput *Isse* i *Pharosa*. Logično je zaključiti kako taj kolonijalizam nije prošao mirno, već su se konstantno vodile bitke između kolonizatora i domaćih Ilirskih plemena, a osim bitaka česti su bili i gusarski napadi na grčke brodove. Nakon grčke kolonizacije na scenu dolazi rimska, međutim ona je bila prvenstveno vojno-strateške naravni, a ne trgovačke kao grčka.⁴⁴

Odgovor na pitanje zbog čega su mnogi narodi vodili bitke za osvajanje prostora Jadranskog mora može ležati i u takozvanom Jantarskom putu koji je bio poznat tisućama godina te se smatra najstarijom europskom komunikacijskom trasom koja je nastala na osnovi trgovine jantantom. Radi se dakle o smeđoj smoli koja se vadila na Baltiku, a koja je bila tražena i zanimljiva narodima još u brončano doba, a više od toga i u vrijeme Rimskog Carstva. Kako se smola pronalazila i vadila na Baltiku, ruta Jantarskog puta prolazila je kroz dolinu rijeke Labe, potom preko današnje Ljubljane, Ptuja, Rijeke, Trsta i Akvileje. Iz gradova našeg priobalja smola se zatim prevozila na Cres i Lošinj, a nakon toga pomorskim

⁴²MALCOLM JONES, *The Names Given to Ships in Fourteenth- and Fifteenth-Century England*, Sheffield: University of Sheffield, 1943., str. 24-26.

⁴³SARA UCKELMAN, *Merchant Ship Names in the 13th-15th centuries*, 2005., str. 2.

⁴⁴MARIN MARINOVIĆ, *Pomorstvo na Jadranu u starom vijeku*, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, diplomski rad, 2017, str. 27 - 33.

putem prema južnim silama Grčke i Egipta. Taj put nije bio isključivo smjera sjever - jug, već se trgovalo usputno u manjim regijama, ali je bitno napomenuti kako je on povezivao dva različita svijeta i time utabao temelje pomorske tradicije za kasnije narode koji su osim dragocjene smole trgovali raznim drugim dobrima poput ulja, vina, nakita, oružja i sl.⁴⁵Kao podsjetnik na taj put upućuju nas i imena naših otoka koja su grčkog podrijetla poput *Kassiterides* i *Elektride*, a znače kositar i jantar. Upravo je kvarnersko otočje igralo važnu ulogu u trgovini jantarom, a kroz Srednja vrata, odnosno kanal između Krka i Cresa, prolazio je jedan od krakova tog značajnog starovjekovnog plovnog puta.⁴⁶

Antička se plovidba bazirala na poznavanju vjetrova i položaju zvijezda zbog toga što se nisu poznavali instrumenti za navigaciju. Jaki i nepredvidljivi vjetrovi, oluje i neverini učinili su plovidbu istočnom obalom Jadranskog mora sigurnijom od zapadne zbog toga što je pružala veću zaštitu, naročito od bure. Uvjet tome je njena prirodna razvedenost koja se očituje mnoštvom otoka i manjih uvala i luka. Stoga se antička plovidba odvijala većinom danju na način da se plovilo od rta do rta, odnosno od jedne vidljive i prepoznatljive točke do druge. Te točke su predstavljali rtovi, hridi, otoci, planine ili brda, uvale i sl. Veliku važnost imali su i ljudske građevine koje su određeni kraj činile prepoznatljivim. To su mogli biti visoki zvonici crkvi, crkve, svjetionici i sl. Zbog takvog načina plovidbe, ona se odvijala danju, a noću su brodovi plovili dubljim morima dalje od obale da ne se ne bi nasukali.⁴⁷

Na otoku Krku postojale su, između ostalih, tri lokacije koje su bile smjernice, donosno svojevrsni putokazi pomorcima. Prva se nalazi na krajnjem sjeveru otoka. Nosi naziv Kapelica te je osim prometne signalizacije imala i važnu kontrolnu funkciju za promet Tihim, odnosno Velebitskim kanalom. Iznimnu je važnost imala u vrijeme Bizantsko-Gotskog rata u 6. st. gdje je odigrala posredničku ulogu u komunikacije između uvale Voz, utvrde na otoku sv. Marko i Omišlja gdje se primjećivanje neprijatelja signaliziralo paljenjem vatre. Kasnije su lokacija i objekt poslužili i kao venecijanska stražarnica. Sam objekt je bio sakralne naravi kao što mu i sam naziv govori, ali se istovremeno koristio i u nadzorne i signalizacijske svrhe.⁴⁸ Druge dvije lokacije biti će obrađene kasnije u radu, a smještene su na jugu otoka. Radi se o utvrdi Korintija i crkvici sv. Mikule za Bagom.

⁴⁵MARIN MARINOVIĆ, (bilj. 44), str. 35 - 36.

⁴⁶DANKO ZELIĆ, *Nastanak urbanih naselja na otoku Krku*, Zagreb: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, Vol 2, No. 17, 1993., str. 7.

⁴⁷MARIN MARINOVIĆ, (bilj. 44), str. 37 - 38.

⁴⁸Preuzeto s: <http://www.krk.hr/documents/Flyer+Kapelica+HR.pdf>.

5. PRIKAZ IZABRANIH PRIMJERA SAKRALNOG GRADITELJSTVA I LOKALITETA POSVEĆENIH SVECIMA ZAŠTITNICIMA POMORSTVA

5.1. PRIMJERI NA PROSTORU BAŠKE

Baška se smjestila na krajnjem jugoistoku otoka u kotlini koja je s dvije strane okružena visokim brdima, a s treće strane gleda na prostrani zaljev. Kotlina u kojoj je naselje smješteno vrlo je plodna u poljoprivrednom smislu te je predstavljala u prošlosti izvor hrane i potencijal za trgovinu lokalnim dobrima. Ispred zaljeva nalazi se i najveći nenaseljeni otok na Jadranu - Prvić, koji se spominje još 1198. g. u povelji kojom Mletačka Republika daje taj otok krčkim knezovima. Prvi pisani spomen Baške nalazimo u glagoljskoj darovnici iz 1375. g. kojom se daruje zemljište pavlinima iz Senja. Da je područje bilo aktivno još puno prije toga dokazuju nam arheološki lokaliteti crkvi sv. Marka i sv. Nikole na kojima je pronađena znatna količina kvalitetnih podnih mozaika. Za prve Hrvate na ovom prostoru se smatra kako su naselili brdo iznad današnjeg naselja na kojem su stvorili kaštel koji je zbog svog položaja na uzvisini imao dominantan položaj.⁴⁹

Posebno treba istaknuti vezu između Baške i Senja koja je bitna u ovom kontekstu jer pomaže objasniti povezanost Baške s morem i njegovim putovima kroz dugi vremenski period, a isto tako ćemo moći objasniti i neke utjecaje koji su se na taj način mogli ogledati u bašćanskoj umjetnosti. Na prostoru Baške nalazimo zanimljiv fenomen. Naime, danas imamo nekoliko sakralnih objekata očuvanih u okviru arheoloških zona koji su zanimljivi zbog svoje veličine, oblika i opreme. Poznato je da se prva naselja počinju stvarati u bašćanskoj kotlini tek nakon mletačkog razaranja bašćanskog kaštela koji se nalazio na uzvisini Sv. Ivan, dakle nakon 1380. g. S obzirom na to da su postojali sakralni objekti takvih razmjera da bi mogli primiti par stotina ljudi, a naselja u blizini nije bilo, moramo pretpostaviti da je prostor Baške bio vezan uz neki drugi grad. Kao što je u početku rada navedeno, Baška se smjestila na krajnjem dnu otoka Krka, omeđena dvjema brdima koji su naročito u prošlosti ograničavali normalnu povezanost i komunikaciju s ostatkom otoka zbog manjka prirodnih kopnenih komunikacijskih putova. Prema Marijanu Bradanoviću, na području Drage Bašćanske nalazimo tragove pravilne parcelizacije zemljišta, koji su ujedno prikazani i na povijesnim zemljovidima.⁵⁰ Možemo pretpostaviti da se radilo o centurijaciji zemljišta, a u tom slučaju najbliže i najlogičnije urbano središte bi bio grad Senj, odnosno antička *Senia* koja je bila najistaknutiji centar sjeverne Liburnije, naročito zbog ishodišta jedinog kopnenog puta koji je

⁴⁹MIHOVIL BOLONIĆ, IVANŽIC ROKOV, (bilj. 5), str. 365-368.

⁵⁰MARIJAN BRADANOVIĆ, *Otok Krk u srednjem vijeku*, Split: Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, 2016., str. 25.

povezivao Panoniju s jadranskom obalom.⁵¹ U prilog toj ideji ide i činjenica da Senj nije imao gotovo nikakvog plodnog tla koje bi prehranjivalo njegove stanovnike pa je morao naći najbliže područje na kojem bi mogao provesti takvu centurijaciju, što je već i dokazano u nekim primjerima.⁵² Osim iskorištavanja bašćanskog područja kao vlastite žitnice, Senj je to područje iskoristio i u strateške svrhe i to za nadzor plovidbenog područja. Baška nije izabrana bez razloga, već zbog toga što se između najjužnije točke otoka Krka i otoka Prvića nalazi uski prolaz nazvan Senjska vrata kojim prolazi plovni put iz Kvarnerića prema Senju pa su Senjani ovladavanjem ovog područja imali kontrolu nad prometovanjem u vlastiti grad. Ovdje valja spomenuti i Korintiju koja će biti detaljnije obrađena i kasnije, a također je bila u funkciji osmatračnice kroz duži vremenski tijek.⁵³ Osim toga, veza Baške i Senja dokazana je i drugim primjerima; stanovnici oba kraja migrirali su međusobno. Tome nam svjedoče kupoprodajni ugovori nekretnina, primjerice u 13. st. gdje Bašćani kupuju kuću u Senju i posjeduju svoje trgovine u tom gradu. Jednako tako, poznato je kako su pavlini iz Senja imali svoje posjede u Baški u sklopu samostana sv. Kuzme i Damjana, kao i razni privatni obrtnici koji su posjedovali svoje vinograde i kuće na tom prostoru. Migracije u smjeru Senj-Baška jasnije su se vidjele u doba turskih osvajanja na Jadranu u 16. st. i provaljivanjem u Senj. Mletački providur Augustin Valerio u svom izvješću iz 1527. g. iznosi kako Baška obiluje vinogradima, a polovina njih se nalazi u rukama Senjana koji na tom prostoru stalno borave i posjeduju svoje kuće. Ta se veza očituje i u prometu koji se svakodnevno odvijao na toj liniji. Prema mletačkom providuru Angelu Gradenigu u 16. st. iz njegova izvješća saznajemo kako je Baška imala svakodnevnu brodsku liniju jedrenjakom u oba smjera. Ta jaka veza i nastojanje da Senjani malo pomalo "osvoje" bašćansku kotlinu prestrašila je Mlečane do te mjere da su zabranili Senjanima kupnju zemljišta u Baški. Osim toga, veza se jasno vidi i u analizi jezika i narječja koja u Baški imaju više sličnosti sa Senjem nego s primjerice Vrbnikom kao najbližim susjedom na otoku, a jednako tako i u prezimenima koja nalazimo na prostoru Baške i Senja,⁵⁴ ali i heraldičkim tragovima na bašćanskim kućama, nažalost danas oštećenih turističkom izgradnjom.⁵⁵

⁵¹DANKO ZELIĆ, (bilj. 46), str. 10.

⁵²MARIJAN BRADANOVIĆ, (bilj. 50), str. 25-26.

⁵³DANKO ZELIĆ, (bilj. 46), str. 11.

⁵⁴MIHOVIL BOLONIĆ, IVANŽIC ROKOV, (bilj. 5), str. 370-371.

⁵⁵MARIJAN BRADANOVIĆ, (bilj. 50), str. 27.

5.1.2. SVETIŠTE MAJKE BOŽJE GORIČKE

Svetište Majke Božje na Gorici nalazi se na uzvišenju blizu mjesta Batomalj. Za njezin postanak veže nas pučka tradicija prema kojoj je još prije ovog svetišta postojala istoimena crkva iz 11. st. u bašćanskom polju, također na malom humku zvanom Gorica. Međutim, u 13. st. je ta crkva bila meta gusarskih pljački u kojima je ukraden Gospin kip. Zbog toga su ga anđeli prenijeli na uzvišenje Grad, gdje se nekada vjerojatno nalazilo manje naselje. Nakon sljedeće dvije pljačke kip je opet nađen na istom mjestu te je treći put pronađen od strane djece koja su kip pronašla okružen snijegom u ljetnim mjesecima. To je bio znak žiteljima da na tom mjestu trebaju sagraditi crkvu. Zbog stare crkve, ova crkva nosi naziv Majke Božje Goričke, iako se nalazi na uzvišenju Grad, a ne Gorice na kojem se prije nalazila.⁵⁶ Iako crkva nije primarno vezana uz pomorsku djelatnost, može se ipak reći kako je imala značaj i u tom segmentu s obzirom da je bila i ostala veliko hodočasničko središte za vjernike koji su dolazili i preko mora iz Senja i s Raba, ali naravno s daljih lokacija. Osim toga, svetište sadrži veći broj *ex-voto*, odnosno zavjetnih darova poput slika i maketa brodova i slika ozdravljenja i izbavljenja iz nevolja.⁵⁷ Osim ovog svetišta, obala Jadrana bilježi brojna svetišta posvećena sv. Mariji u obliku *Stella Maris* gdje se ista javljaju na važnim prometnim i prostornim točkama kao što su uzvišenja, rtovi, uvale, rubovi gradova i sl. Smatra se da su neka sigurno služila kao orijentiri na putovima. Kao u slučaju svetišta u Baški, na većini takvih svetišta posvećenih Mariji postoji vjerovanje o postojanju starih Gospinih slika ili kipova kojima su se propisivale razne moći i čuda te njihovi mistični odlasci i dolasci koji su se nerijetko odvijali morskim putem. Zbog toga su takva svetišta postala odredište hodočasnika, a sukladno su tome počela gomilati velik broj zavjetnih darova. Na bliskim prostorima javljaju se takva svetišta kao primjerice Gospa Trsatska koja je također imala slikovitu priču nastajanja vezanu uz Loretsku kućicu. Zatim svetište sv. Marije od Arta u Senju koja je usko vezana uz pomorstvo i pomorce, a koje će ujedno biti nešto više razrađena kasnije u radu. Nakon toga, Gospa od Milosti u Rovinju, kapela Marijina Navještenja na Čikatu, Gospa od sv. Salvadura na Cresu te velik broj sličnih svetišta na prostoru dalmatinske obale i njenih otoka.⁵⁸

⁵⁶MIHOVIL BOLONIĆ, IVANŽIC ROKOV, (bilj. 5), str. 388.

⁵⁷Preuzeto s: <http://kbs-majkabozjagoricka.hr/o-svetistu/>.

⁵⁸ITA PRANIČEVIĆ BOROVIĆ, (bilj. 2), str. 165 - 166.

5.1.3. ŠTOVANJESV. NIKOLE NA PROSTORU BAŠKE

Na relativno malom prostoru bašćanske kotline pronalazimo velik broj sakralnih objekata posvećenih sv. Nikoli. Danas su neke od njih izgubljene te im je poznata samo lokacija, a neke su u potpunosti ili djelomično sačuvane. Osim tih objekata ostali su sačuvani i neki toponimi koji upućuju na njih. Konkretno, na prostoru Baške se javlja sedam sakralnih objekata posvećenih tom svecu: crkve sv. Nikole za Bagom, u Maloj Luci, u Batomlju, na Kricinu, na Gorici, kapelica sv. Nikole na ulazu u mjesto te naposljetku ranokršćanska bazilika posvećena istom svecu.⁵⁹ U nastavku će neki od njih biti detaljno razrađeni.

5.1.3.1. BAZILIKA SV. NIKOLE NA MIREH

Osim dvojne bazilike na lokalitetu sv. Marko za koju možemo reći da je imala svoju važnost s obzirom da ih se na Jadranu nalazi tek nekoliko, obradit ćemo i baziliku koja je u gabaritima koji su danas jedini poznati čak i veća od prethodno opisane dvojne bazilike, a svrstava se u približno identično vrijeme. Radi se o trobrodnoj bazilici sv. Nikole koja se nalazi na lokalitetu zvanom Miri, u polju nedaleko od Baške. Toponim *Miri* podrazumijeva zidine ili ruševno zide te se isti toponim koristi na par mjesta na otoku.⁶⁰ Vrijeme izgradnje crkve datira se u 5. st. te se smatra da je nastala na ranijim antičkim temeljima objekta koji je adaptiran za nove potrebe ranokršćanske zajednice. Crkvu karakterizira longitudinalnost podijeljena u tri broda te upisana polukružna apsida. Uz apsidu su se nalazile dvije pomoćne prostorije, odnosno pastofrije. U jednoj od njih pronađen je vrlo dobro očuvan podni mozaik od bijelo-crnih tesera složenih u formu geometrijskog oblika gdje se u centru nalazi latinski natpis koji svjedoči o donaciji kojom kršćanka Saprila daje izgraditi svetište s pomoćnim prostorijama. Ovaj natpis koji točno glasi: "*Saprilla apsida cvmsecretariafecit*" zanimljiv nam je i zbog toga što je to jedini natpis *in situ* koji iznosi naziv dijela ranokršćanske sakralne građevine na našim prostorima.⁶¹ Osim nalaza mozaika, u bazilici je u narteksu pronađen jednostavan sarkofag sličan sarkofazima pronađenim u ranokršćanskim crkvama na Mirinama kod Fulfiniuma,⁶² sv. Petra pokraj Ilovika te ispod zborne crkve Uznesenja Marijina u Rijeci.⁶³ Ovaj tip bazilike koji se prije pogrešno nazivao "sirijskim tipom" može se pronaći

⁵⁹VANDA KARAO, *Romanička crkva sv. Nikole kod Baške na otoku Krku*, Prostor: znanstveni časopis za arhitekturu i urbanizam, Vol. 4, No. 1 (11), 1996., str. 48 - 49.

⁶⁰MARIJAN BRADANOVIĆ, (bilj. 50), str. 25-26.

⁶¹RANKO STARAC, *Sullascoperta di un'altrachiesapaleochristiananell' isola di Krk*, HortusArtiumMedievalium, Vol. 2, No. 2, 1996., str. 139-141.

⁶²REGAN, K. I NADILO, B. 2009. *Stare crkve u jugoistočnom dijelu Krka*. Građevinar 61, 2009., str. 1080.

⁶³MARIJAN BRADANOVIĆ, (bilj. 50), str. 26.

još i na prostoru Milana i Akvileje u Italiji, a kod nas na Pagu i u Istri, dok puno rjeđe u Dalmaciji.⁶⁴

Za baziliku se smatra da je bila posvećena sv. Nikoli zbog toga što se u starom katastru spominje toponim na kojem se bazilika nalazi i to pod nazivom Sv. Nikola, odnosno *S. Nicolo*. To je jedini dokaz koji bi mogao upućivati na naslovnika ove crkve. Sumnju u to može dovesti jedino činjenica da se taj toponim javlja samo jednom, dok se u drugim katastrima i kartama javlja toponim *Miri, Mireh*. Zbog tog toponima možemo pak pretpostaviti kako se radilo o nekom prostoru koji je bio granica ili ulaz nekog naselja zbog toga što se radi o zidinama. Ipak, to je čudno za pretpostaviti zbog toga što se lokalitet nalazi u središtu plodnog poljoprivrednog zemljišta, a znamo kako se naselja većinom grade na neplodnim, krševitim područjima koja se iskorištavaju za takve namjene, dok se plodna područja prepuštaju poljoprivrednim svrhama. Ipak, Starac se pita da li taj toponim može upućivati na povezanost s lokalitetom *Skopalj* koji se nalazi svega par stotina metara južnije, a na kojem su također pronađeni antički ostaci ljudske aktivnosti.⁶⁵

Crkva je pravokutnog je oblika dužine 28m i širine 14m. Podijeljena je u tri broda. Zapadni dio služi kao ulaz nakon kojeg slijedi narteks. Na istočnom se dijelu nalaze pastoforije s polukružnom upisanom apsidom. Prema arheološkim istraživanjima, utvrđeno je kako je građevina bila građena u dvije faze što se očituje u razlici žbuke i vrsti kamena.⁶⁶

Jedini trag koji upućuje da je naslovnik crkve bio sv.Nikola proizlazi iz katastra. Međutim, u to ne bi trebali sumnjati zbog toga što je istoimeni svetac naslovnik mnogih drugih crkava koje se nalaze u bašćanskoj kotlini. Stoga nam ova crkva kao najstarija sakralna građevina koja nosi ime sveca zaštitnika pomoraca i putnika može biti čvrsti dokaz o dugoj pomorskoj tradiciji ovog kraja.⁶⁷

⁶⁴RANKO STARAC,(bilj. 61), str. 140.

⁶⁵Isto, str. 138-139.

⁶⁶REGAN, K. I NADILO, B., (bilj. 62), str. 1080.

⁶⁷Isto, str. 1079.

5.1.3.2. CRKVA SV. NIKOLE U MALOJ LUCI

Prostor na kojem se nalazi crkvice sv. Nikole opisan je ukratko na početku rada. Dakle na krajnjem jugoistoku otoka nalazi se lokalitet Korintija, ujedno i najveći lokalitet antičkih ruševina na prostoru otoka sjevernog Jadrana. Neki su prvo smatrali kako se radi o *Fulfiniumu*, no ta je tvrđnja odbačena pronalaskom pravog *Fulfiniuma* na sjeveru otoka. Ono što možemo reći o Korintiji je to da je ona bila akropola koja je predstavljala vojno i upravno sjedište sa strateškom pozicijom. Smatra se kako nastaje negdje u 7. st. pr. Kr. za vrijeme Liburna. Zbog važne pozicije u nadziranju pomorskog prometa ostaje aktivna i puno kasnije. Iako se sa same Korintije ne vide sve točke na moru, s nje se brzo i lako moglo doći do bilo kojeg djela poluotoka Sokola s kojeg se pruža čist pogled na Velebitski kanal. U podnožju Korintije nalaze se uvale Vela i Mala Luka. Na prostoru Male Luke nalazi se crkvice sv. Nikole za koju se pretpostavlja da je bila vezana uz samostan. Iako je prostor bio pretežito vojnog karaktera, arheološki dokazi upućuju na to kako je postojao i obredni prostor. Naime na vrlo malom području su pronađena tri, odnosno četiri crkve. Jedna se nalazi na samoj Korintiji, a ostale na prostoru Male Luke. Samo za crkvicu sv. Nikole znamo naslovnika i to da je bila posvećena sv. Nikoli. S obzirom da se radi o prirodnom položaju koji je zaštićen i od najjačih oluja i vjetrova, a istovremeno fizički odsječen od ostatka otoka visokim i teško prohodnim brdima, možemo zaključiti kako je pomorska djelatnost bila ne samo značajna, već i neophodna za normalnu funkciju tog središta. Tome u prilog ide i pronalazak porfira koji se koristio samo u izradi statua i građevina namijenjenim vladarima pa je prema Pliniju stekao naziv "carski porfir"⁶⁸te jedina poznata antička staklarska radionica na Jadranu.⁶⁹ Poznato je kako su takve radionice bile prisutne na prostoru današnje Sirije i Palestine te su se gotovi predmeti izvozili na prostoru Mediterana za vrijeme Rimskog Carstva. Na prostoru Male Luke pronađeni su gotovo svi dokazi koji upućuju na postojanje iste; velike količine pepela za dobivanje visokih temperatura za taljenje stakla, staklarski otpad, staklarska sirovina te staklarski predmeti. Jedino još nije pronađena staklarska peć, međutim ostali dokazi nas jasno upućuju na postojanje radionice.⁷⁰Osim toga, pronađeni su i ostaci rimske gline, falsificirani rimski novac, ali i zlatni bizantski novac.⁷¹Navedene činjenice govore kako je taj prostor bio prometno aktivan, vjerojatno kao sigurna postaja na putovima koji su vodili

⁶⁸BARTUL ŠILJEG, *Arheološko istraživanje lokaliteta Mala luka i Baška na Krku*. Zagreb: Institut za arheologiju, 2009., str. 86.

⁶⁹REGAN, K. I NADILO, B., (bilj. 62), str.1080 - 1081.

⁷⁰BARTUL ŠILJEG, (bilj. 68), str. 85 - 86.

⁷¹MIHOVIL BOLONIĆ, IVANŽIC ROKOV, (bilj. 5), str. 367.

sa sjevera Jadrana prema jugu, ali i kao važno civilizacijsko središte kroz dugi i kontinuirani vremenski tijek.

Crkvice sv. Nikole, odnosno njezini ostaci, nalaze se na jugozapadnom dijelu Male Luke. Pravokutna je tlocrta i malenih dimenzija 7 x 3,3 m. Apsida crkvice je polukružnog oblika te je na njoj ostao očuvan svod i maleni prozorčić u zidu. Analizom žbuke sa zidova utvrđena je prisutnost pigmenta te se smatra kako je crkva bila ukrašena fresko oslicima, koji se nisu sačuvali. Prema titularu crkve možemo jedino pretpostaviti da su mogli prikazivati scene iz života i čuda sv. Nikole. Vrijeme izgradnje crkve stavlja se u vrijeme srednjega vijeka, ali se pretpostavlja da je izgrađena na prostoru ranije puno veće građevine. Također, pretpostavlja se da je crkvice bila središte samostana koji se nalazio na tom prostoru i djelovao do 16. st.⁷² Posebno je zanimljiv kameni nalaz bijelog mramora s reljefnim križem uzidan u samu crkvicu, a smatra se da se radi o dijelu pluteja koji je bio sastavni dio ranije bazilike na kojoj je izgrađena kasnije crkvice. Usto, na bliskom je prostoru u arheološkim istraživanjima u istoj bazilici pronađen još jedan takav komad mramora identične debljine. Prema tim nalazima može se potvrditi kako je lokalitet pripadao salonitansko-ravenskom kulturnom krugu kojem je osobit takav tip pluteja s križem u sredini i jednostavnom vanjskom profilacijom rubova. Osim toga i tip mramora od kojeg je izrađen plutej dolazi iz carskih kamenoloma.⁷³

Osim crkvice sv. Nikole, u neposrednoj blizini pronađeni su još tragovi dvije sakralne građevine. Prva od njih je bila manja crkvice od koje je danas ostala sačuvana samo trolisna, odnosno trikonhalna apside i to samo u gabaritima. Središnja je apside bila širine 4,4 m te se ta širina uzima i kao širina glavnog broda, dok su bočne apside bile manje i međusobno nasuprotne, širine 2,7 m. Sam oblik apside upućuje na nastanak crkvice kroz 5. i 6. st. Prema pretpostavljenom vremenu nastanka i obliku apside može se usporediti s ranokršćanskom crkvom u Pridrazi u zaleđu Zadra, iako se ovdje radi o puno manjem objektu. Jedan od bočnih apside na vanjskoj strani ima vertikalne tragove koji upućuju na to da su se nekad na njoj mogla nalaziti vrata koja su kasnije zazidana što nas navodi na misao kako je možda crkva u prvobitnom obliku sadržavala pastoforije te je kasnije iz nepoznatih razloga smanjena. Osim toga, uz crkvu se nalaze i tragovi koji naslućuju da se radi o memoriji. Od treće crkvice nastale na istom prostoru ostala je sačuvana samo apside vrlo malih dimenzija 1,12 m koja je

⁷²REGAN, K. I NADILO, B., (bilj. 62), str. 1081 - 1082.

⁷³BARTUL ŠILJEG, (bilj. 68), str. 86.

građena poluobrađenim kamenom, sličnim kao i građevina na Korintiji.⁷⁴ Postojanje triju sakralnih objekata upućuje nas na to da je prostor bio aktivno i važno središte na pomorskom putu te se radilo o strateškoj utvrdi koja je u podnožju imala civilno i obradno središte koje je bilo aktivno još za vrijeme Liburna što se da naslutiti prema grobnim nalazima⁷⁵, a vjerojatno je svoj procvat doživjelo za vrijeme bizantske vladavine što odgovara pretpostavljenom vremenu izgradnji navedenih crkvice, a osim toga tu misao može potkrijepiti i činjenica da se na istočnoj strani otoka Krka također nalazio još jedan bizantski *castrum* kao i na otočiću sv. Marko na krajnjem sjeveru Krka.⁷⁶

5.1.3.3. SV. MIKULA ZA BAGOM

Na krajnje južnom dijelu otoka Krka na osami nalaze se ruševine i ostaci male crkvice sv. Mikule, odnosno Nikole. Crkvice se u izvorima većinom samo spominje, međutim ne svrstava se u nikakva stilska ni vremenska razdoblja. Naziv za *Bagom* nastaje zbog brda Bag iza kojeg se, gledano iz Baške, crkvice nalazi. Također, javlja se i naziv *prema Prviću* jer se nalazi nedaleko od spomenutog otoka. Vanda Karač ju je prva pokušala smjestiti u vremensko razdoblje i dati odgovor na pitanje razloga njene gradnje.⁷⁷

Lokacija i stanje

Crkvice je izgrađena nadomak Senjskim vratima, dakle na uskom i najnesigurnijem morskom tjesnacu između Krka i Prvića. Izgrađena je na osami na malenom pašnjaku koji također nosi ime Sveti Mikula. Prostor na kojem se nalazi zapravo je maleni poluotok uzdignut 30-ak metara od mora. Osim te crkvice u okolini se ne nalazi niti jedna građevina. O crkvici se malo saznaje iz povijesnih izvora, međutim iz vizitacija možemo saznati kako je crkvice vršila sakralnu funkciju do sredine 16. st. Danas je ona u ruševnom stanju, odnosno sačuvani su perimetralni zidovi uz apsidu, a također očuvana je apsidalna konha u potpunosti. Njezina se dužina može samo pretpostaviti zbog toga što temeljno ziđe nije očuvano. Na lokalitetu se nalaze kamenja i stijene poslagani u suhozide u položaj kojeg je crkvice prvotno mogla imati.⁷⁸

⁷⁴REGAN, K. I NADILO, B., (bilj. 62), str. 1082 - 1083.

⁷⁵BARTUL ŠILJEG, (bilj. 68), str. 85 - 86.

⁷⁶MIHOVIL BOLONIĆ, IVANŽIC ROKOV, (bilj. 5), str. 424.

⁷⁷VANDA KARAČ, (bilj. 59).

⁷⁸VANDA KARAČ, (bilj. 59), str. 50 - 52 i 56.

Tipološke i arhitektonske karakteristike

Crkvica prema tipološkim karakteristikama spada u skupinu jednostavnih jednobrodnih romaničkih crkvi iz vjerojatno 13. stoljeća koje imaju polukružnu svođenu apsidu. Pretpostavlja se da su zidovi bili ravni i neraščlanjeni te da nije imala svođeni brod. Orijehtacija crkvice je pravilna, dakle svetište joj je okrenuto prema istoku. Širina lađe je 4,15 m, dok dužinu ne možemo odrediti. Apsida je polukružnog oblika, širine 2,1 m. Na perimetralnim su zidovima očuvani ostaci prozorskog otvora konusnog presjeka. Građena je od sivkastog krčkog vapnenca koji se u okolici nalazi u izobilju. Kameni redovi slagani su u nejednakim visinama, a kamenje se sastoji od lomljenog i grubo tesanog kamena u bloku. Zidovi su građeni srednjovjekovnom tehnikom dvostruke kamene stijene koja ima vanjsko i unutarnje lice, a iznutra su ispunjeni kamenom šutom zalivenom vapnenim mortom. O unutarnjim dekoracijama nemamo dokaza zbog toga što se kamena plastika nije pronašla.⁷⁹

Poznavanje trenutka nastanka ove crkvice može nam pomoći u još jednoj pretpostavci. Naime, ako se kao vrijeme izgradnje uzme 13. st., ona nam onda može potvrditi kako su se ribarstvom i pomorstvom bavili žitelji ovoga prostora još prije mletačkog razaranja Bašćanskog kaštela koje se odvijalo krajem 14. st. Iako su crkvice u okviru Bašćanskog kaštela tipološki i vremenski veoma bliske, ova se crkvica nalazi puno dalje od njega. Ta informacija dovoljna nam je da pretpostavimo kako je prostor na kojem se nalazi crkvica bio pod njegovom upravom, a njegovi se stanovnici na tom području bavili ribarstvom, pomorstvom i stočarstvom prije preseljena s brijega.⁸⁰

Razlog izgradnje ove crkvice danas nam je nepoznat te postoji više teza. Naime, kako oko crkvice ne postoje tragovi gradnje stalnih ili privremenih nastambi, naročito zbog surovog terena punog živih stijena, isključit ćemo opciju da je na tom mjestu nekada postojalo manje naselje ili samostan. Jedna pretpostavka glasi da je crkvica izgrađena kao zavjetni dar pomoraca koji su inače znali graditi manje sakralne objekta u znak zahvale ili na mjestima opasnim za plovidbu.⁸¹ Poznato je da su istočna i južna strana otok Krka jedno od najpogibelnijih područja na Jadranu zbog jake bure.⁸² Usto, prema svjedočanstvima lokalnih starijih osoba koje su bile ispitivane u Karačinom istraživanju pastiri su upravo s tog mjesta barkama prelazili Senjska vrata kako bi došli do obližnjeg otoka Prvića na kojem su se bavili

⁷⁹Isto, str. 52 - 55.

⁸⁰MAURICIJE MAGAŠIĆ, BLANDINA MARKOVIĆ RANDIĆ, *Bašćanski ribari: povijest bašćanskog ribarstva*, Rijeka: Glosa, 2006., str. 116.

⁸¹VANDA KARAČ, (bilj. 59), str 50 - 51.

⁸²DANKO ZELIĆ, (bilj. 46), str. 7.

ovčarstvom te ondje boravili duži ili kraći dio godine. S obzirom da se pastiri primarno bave ovčarstvom te da nisu vrsni moreplovci, logično bi bilo zaključiti kako su i oni mogli podići crkvicu kao zavjetni dar za spasenje od morskih nevolja posvetivši je glavnom svecu zaštitniku pomoraca.⁸³Tu tvrdnju može potkrijepiti i činjenica da su Bašćani bili vrsniji moreplovci od ostalih žitelja bašćanske doline. U Općini Baškanalaze se četiri naselja: Baška, Jurandvor, Draga Bašćanska i Batomalj. Stanovnici svakog od tih naselja odavna su se dogovorili o načinu ispaše zajedničkog brdskog prostora, takozvane komunade, na način da su ju podijelili gromačama, tj. suhozidima, koji jasno ocrtavaju granice ispaše svakog naselja. Na isti je način i otok Prvić podijeljen na četiri dijela. Crkvice sv. Mikule nalazi se na prostoru koji je na taj način pripadao Batomalju pa su nedaleko od nje Batomaljci prevozili ovce s obale otoka Krka na otok Prvić. Ako pretpostavimo da Batomaljci nisu bili najvješiji pomorci, već primarno izvrsni stočari i poljoprivrednici, možemo se složiti kako je razlog podizanje crkvice bio zaštitničke naravi. Taj način odnosa čovjeka prema moru i bogu bio je raširen diljem Mediterana još u antici te se na sličan način održao u kršćanskoj tradiciji.⁸⁴ Prema tome, s obzirom na mjesto gradnje nimalo ne čudi činjenica da je naslovnik crkvice baš svetac kojem se obraća u pomorskim neprilikama. Druga pretpostavka ne objašnjava nužno razlog izgradnje crkvice, već način njezina korištenja koji je možda proizašao iz starijeg korištenja obližnje lokacije. Naime, na otoku Krku se na par mjesta javljaju toponimi poput *Stražica* koji se dan danas koriste. Njihovi nazivi proizašli su iz njihove namjene koja je bila prisutna duže vrijeme, a to je straža i nadzor koji se odvijao na bitnim pomorskim rutama i užim tjesnacima na kojim se u slučaju pojave neprijatelja moglo brzo djelovati. Takva toponimi nalaze se primjerice blizu Punta iznad crkvice sv. Nikole pod nazivom *Za stražu*, zatim na području Omišlja nalazimo više različitih toponima koji podsjećaju na negdašnji obrambeni položaj grada i njegovog područja; *Turnec* koji proizlazi od *turanj* što znači kula ili toranj, zatim *Štrazbica* što dolazi od straža, nakon toga *Lumbaadirdiska* od *lumbarda* što podrazumijeva mjesto postavljanja lumbardi za obranu od gusara te naposljetku *Gradec* i *Fortičina* što dolazi od grad, odnosno kaštel ili utvrda.⁸⁵ Jedan takav toponim koristi se i danas za mjesto svjetionika i obližnje plaže na otoku Prviću.⁸⁶ Stoga bez sumnje možemo tvrditi kako se radilo o mjestu koje je služilo za stražarenje pogotovo s obzirom da se radi o vrlo važnom i za takvu namjenu povoljnom položaju. Moguće je stoga da je crkvice nekada imala i takvu

⁸³VANDA KARAČ, (bilj. 59), str. 51.

⁸⁴ITA PRANIČEVIĆ BOROVIĆ, (bilj. 2), str. 23.

⁸⁵MIHOVIĆ BOLONIĆ, IVANŽIĆ ROKOV, (bilj. 5), str. 318 i 428.

⁸⁶VANDA KARAČ, (bilj. 59), str. 51.

funkciju, slično kao Kapelica⁸⁷ nedaleko od Omišlja, s obzirom da se s lokaliteta vide svi okolni otoci; Grgur, Rab, Goli, Cres i Lošinj.⁸⁸ Međutim, bez obzira na to da li se koristila kao neka vrsta stražarnice, sa sigurnošću se može tvrditi kako je služila kao svojevrsni orijentir pomorcima koji su prometovali kroz Senjska vrata zbog toga što je to jedina građevina vidljiva iz velikih daljina na toj strani otoka.⁸⁹

Oltarna slika sv. Nikole

Jedini likovni prikaz koji se prema usmenoj predaji nalazio u toj crkvi jest oltarna slika na drvenim daskama koja prikazuje sveca. Smatra se da je slika iz crkvice prenesena u crkvu posvećenu istom svecu koja se nalazi na Batomlju zbog lošeg stanja u kojem se crkva za Bagom nalazila nakon što je bila napuštena.⁹⁰ To nam također potvrđuje već prije iznesenu tezu kako su Batomaljci bili ti koji su brinuli i vršili obrede u toj crkvi, a vjerojatno ju i sagradili. Danas se ta slika nalazi iza novije oltarne slike koja nastaje u baroknom razdoblju. Stara slika u donjem desnom kutu sadrži natpis koji glasi: "SVETI MIKUL K. PRVIĆA 1273. PRENESENA. 1721". Starijeg pisanog traga o nastanku slike nemamo pa jedino možemo vjerovati kako je netko prilikom prijenosa slike napisao i godinu nastanka iste koja je možda negdje drugdje bila dostupna tada ili se usmenom predajom prenosila. Ipak, na ulazu u crkvu na Batomlju danas se nalazi službena informativna tabela čijeg je teksta autor kustos i arheolog Ranko Starac, a koja tvrdi kako se ispod barokne slike nalazi slika nepoznatog autora s likom sv. Nikole i malim klečećim likovima koji su članovi nekadašnje batomaljske crkvene bratovštine. Nadalje, tvrdi se kako se radi o slici koja je rustičan lokalni rad izveden temperom na dasci u 18. st. U razgovoru s autorom teksta isti iznosi kako je neka starija slika mogla biti prenesena iz sv. Mikule za Bagom, ali je vjerojatno propala pa je ova slika koju danas imamo najvjerojatnije loša kopija lokalnog autora Lovrića koji se ujedno i potpisao na oltaru u obliku: "POPRAVIO M. LOVRIĆ". To smatra prvenstveno zbog natpisa koji je napisan latinicom i to na hrvatskom jeziku, što upućuje na to da se radi o kasnijim razdobljima, dakle o 18. st. kako i sam natpis govori. Osim toga, smatra kako je slika nastala kao pokušaj precrtavanja starije slike pa joj je stoga i kvaliteta loša s obzirom da ju je radio lokalni majstor koji nije nužno bio slikar. Postavlja se pitanje zbog čega bi članovi bratovštine za istu crkvu u istom trenutku naručili dvije slike. Jedini logičan odgovor glasilo bi da su htjeli

⁸⁷Preuzeto s: <http://www.krk.hr/documents/Flyer+Kapelica+HR.pdf>.

⁸⁸MAURICIJE MAGAŠIĆ, BLANDINA MARKOVIĆ RANDIĆ, (bilj. 80), str. 115.

⁸⁹REGAN, K. I NADILO, B., (bilj. 62), str. 1086.

⁹⁰MAURICIJE MAGAŠIĆ, BLANDINA MARKOVIĆ RANDIĆ, (bilj. 80), str. 115.

održati sjećanje i tradiciju stare slike koja se godinama nalazila u crkvi, ali je vjerojatno bila dotrajala.

Slika u svojem centru i većem dijelu sadrži dominantni lik svetog Nikole koji je prikazan u svojoj klasičnoj postavi s biskupskom mitrom i štapom u jednoj ruci, a u drugoj s tri zlatne kugle i knjigom. Mitra i biskupski štap govore o njegovoj vjerskoj dužnosti. Tri zlatne kugle stilizirani su prikaz tri vrećice zlata iz priče iz života sveca, a u knjigu svetac upisuje imena dobre i zločeste djece. S obzirom na mjesto i pretpostavljenu svrhu gradnje crkvice, oko sveca su prikazani simboli nevremena. S gornje desne strane prikazan je crni oblak iz kojeg izlaze munje, a ispod sveca su prikazani valovi u oluji. Također ispod sveca su prikazane tri ljudske glave koje se nalaze u stiliziranom prikazu vatre, za koje Starac tvrdi kako se radi o klečećim članovima bratovštine. Na slici se dodatno nalazi prostor na kojem stoji natpis: "MOĆI SV. NIKO-LE". Za pretpostaviti je kako je slika sadržavala neku vrstu relikvije sveca što bi u tom slučaju značajno podignulo vrijednost slike i same crkvice u pogledu njezina štovanja i korištenja.

5.1.3.4. CRKVA SV. NIKOLE NA BATOMLJU

Mjesto Batomalj nalazi se na uzvisini nedaleko Baške. Osnovano je u 15. st. od senjskih doseljenika u bijegu pred Turcima. U 17. st. u srcu mjesta nastaje crkva sv. Nikole koja je u 20. st. bila pregrađivana na način da su povećani prozorski otvori i vrata. Izgradio ju je pop Nikola Kristinić. Uz tu crkvu bila je vezana bratovština duša u čistilištu koja je brinula o crkvi.⁹¹

Na oltaru se nalazi kvalitetna barokna slika nepoznatog autora s prikazom sv. Nikole u konverzaciji s Bogorodicom i Djetetom, te svetim Dominikom i Ivanom Krstiteljem. U pozadini se nalazi prikaz morske oluje u kojoj se nalazi jedrenjak. Prikaz time jasno upućuje na glavnog sveca. Osim toga, u pozadini se također nalazi prikaz brdskog pejzaža koji podsjeća na izgled otoka Prvića gledanog iz Baške. Ipak, smatram da se radi o slučajnosti zbog toga što je slika vjerojatno naručena i izrađena izvan Baške, pa autor ne bi mogao izvesti takav prikaz.

Crkva je vrlo mala i skromnoga uresa. Uz oltar i raspelo u crkvi se nalazi i uokvirena maketa jedrenjaka koji nosi ime Sv. Nikola. Nepoznato je kad je i od koga donesena, međutim

⁹¹MIHOVIL BOLONIĆ, IVANŽIC ROKOV, (bilj. 5), str. 369 i 389.

možemo pretpostaviti da se radi o nečijem zavjetnom daru. Takva tradicija zavjetovanja u obliku darova svecima poznata je na čitavom Jadranu, naročito kad se radi o svecima zaštitnicima pomorstva. Ona je proizašla iz svakodnevne izloženosti neizvjesnostima i raznim situacijama u kojima je čovjek suočen sa pogibeljom i smrću. Pomorci su često spas tražili u molitvama i zagovorima svecima, te bi prije ili poslije plovidbi zahvaljivali činom darivanja zavjetnih darova.⁹²Kao što je navedeno, mjesto Batomalj osnovano je od strane senjskih doseljenika. Sličan primjer takvog vrsta zavjetovanja prisutan je i u Senju u stolnoj i zavjetnoj crkvi sv. Marije od Arta. Crkva ima i simboličan položaj, smještena odmah nad morskom pučinom. Pošto je bila zavjetna crkva mornara, u njoj su mornari i pomorci darivali iz zahvalnosti razne slike pomorskih nevolja i modele jedrenjaka koji stoje na zidovima ili vise sa svoda crkve.⁹³Također, sličan slikovit primjer nalazi se u Šibeniku. Radi se o zavjetnoj crkvi sv. Nikole koja je ispunjena maketama jedrenjaka i pomorskim zastavicama, a rezultat je bratovštine pomoraca i kalafata.⁹⁴

5.1.3.5. KAPELICA SV. NIKOLE

Na nekadašnjem ulazu u Bašku nalazi se kapelica posvećena sv. Nikoli nastala tek pred kraj 19. st. Kapelica nam je zanimljiva zbog toga što je njezin arhitektonski oblik vrlo neobičan, i za Baškui za prostor Jadrana. Naime, kapelica je građena u obliku koji podsjeća na biskupsku mitru zbog četiri šiljasta uzdignuća koji se nalaze na svakom kutu kapelice. Kapelica ima ulaz sa ceste s kojeg se vidi slika sveca s dječicom. Vanda Karač iznosi dvije ideje o napose čudnom oblikukapelice. Prva je ta da je lokalni majstor bio kreativan i da se odlučio poigrati oblicima. Druga glasi kako je kapelicu dao izgraditi neki lokalni pomorac (što se da pretpostaviti s obzirom da je posvećena zaštitniku pomoraca), koji je vjerojatno plovio Sredozemljem te se našao na prostoru Malte i Rodosa gdje se nalaze male pravoslavne crkvice koje bi izgledom mogli povezati i naći sličnosti s ovom neobičnom kapelicom. U neposrednoj je blizini, na obližnjem brežuljku Gorice, u 16. i 17. st. postojala kapela posvećena istome svecu. Na taj bi način gradnja ove kapelice bila svojevrstan pokušaj očuvanja memorije svetog mjesta.⁹⁵

⁹²ITA PRANIČEVIĆ BOROVIĆ, (bilj. 2), str. 20 i 23.

⁹³IVY LENTIĆ, *Inventar crkve Marije od Arta u Senju*, Senjski zbornik: prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijesti i kulturu, Vol. 5., No. 1, 1973., str. 205 - 207.

⁹⁴Preuzeto s: <https://sibenski.slobodnadalmacija.hr/sibenik/kultura/bastina/duhovni-dom-mornara-zavjetna-crkvica-sibenskih-kalafata-i-pomoraca-izgradena-u-17-stoljecu-danas-je-i-sama-poput-broda-sveti-nikola-uvodi-do-kolina-579418>.

⁹⁵VANDA KARAIČ, (bilj. 59), str 56.

5.2. CRKVICA SV. JURJA KRAJ VRBNIKA

Mala romanička crkvice sv. Jurja nalazi se na rtu nešto južnije od grada Vrbnika. Zanimljiva je zbog fresko oslika koje sadrži i koji su se sačuvali. Oni su zapravo najsjeverniji sačuvani i najranije zabilježen primjer prikaza broda na našim prostorima. Crteži su napravljeni na prvoj žbuci te se smatra kako nastaju u isto vrijeme gradnje crkvice. Crtež koji nam je posebno zanimljiv prikazuje usidrenu srednjovjekovnu *nav*, tj. veliki transportni brod s tri jarbola od kojih jedno ima podignuto kvadratno jedro. Također na crtežu broda se raspoznaje visoka savijena statva na pramcu koja je karakteristična za jadransku brodogradnju, a sama se kao takva očuvala i danas u gradnji bracara. Nadalje, na crtežu su prikazana dva vesla koja su služila za kormilarenje. Taj podatak također nam može pomoći u pobližoj dataciji crkvice i crteža zbog toga što se kormilo pričvršćeno uz krmu broda kakvo danas poznajemo izumilo tek u 13. st. Stoga sa sigurnošću možemo reći kako crtež i crkvice nastaju prije toga. Crtež je izveden na način da je urezan u svježu žbuku, a potom obojan crvenom zemljanom bojom razmućenom u vapnenom mlijeku. Osim crvene boje, crtež je bio polikromiran, ali nažalost boje koje su ga krasile su uništene zbog utjecaja atmosferilija koje su djelovale na crkvicu s obzirom da joj je krov srušen. Prema ostalim fragmentima koji su očuvani može se naslutiti kako je zid crkve bilo ispunjeno crtežima manjih i većih brodova koji su činili cjelinu. Osim crteža jedrenjaka, u crkvici se na sjevernom dijelu apside nalazi prikaz lika sveca naslovnika - sv. Jurja, naslikanog zelenom bojom.⁹⁶ Takve prikazi brodova koji su bili ucrtavani ili urezani u zidove crkva i crkvice nalazimo na jadranskim otocima od Krka do Korčule te u priobalju od Zadra do Dubrovnika. Nalaze se u manjim, zaboravljenim crkvicama na osami poput sv. Jurja kod Vrbnika, ali i u većim gradskim crkvama i katedralama. Iako se slični prikazi brodova javljaju i ranije i kasnije, u ovom su nam kontekstu iznimno važni iz razloga što nam donose likovna svjedočanstva o svakodnevnom životu iz primorskog kraja te su na taj način svojevrstni povijesni izvori iz kojih možemo iščitati važnost i blisku vezu čovjeka i sveca zaštitnika koji ga je štitio od morskih nepravilnosti.⁹⁷

⁹⁶Preuzeto s: <http://www.visitkrk.hr/gallery/crkva-sv-jurja/>.

⁹⁷ITA PRANIČEVIĆ BOROVIĆ, (bilj. 2), str. 114.

5.3. CRKVICA SV. NIKOLE NA ORGULU

Ova crkvice posvećena sv. Nikoli nalazi se na predjelu Vinca, u uvali Orgul. Ime uvale vjerojatno dolazi od riječi *ager*, pa se može pretpostaviti kako je prostor bio korišten u poljoprivredne i stočarske svrhe od Senjana ili Vrbenčana. O vremenu nastanka crkvice se ne zna previše. Neki smatraju da povlači korijene još od 6. st.⁹⁸, međutim prvi se put spominje isto kada i crkvice sv. Jurja 1453. g. i to u posjedu Frankopana. U više se izvora spominje kako je postojala u sklopu samostana. Prema Feretiću tamo su djelovali fratri sv. Pavla pustinjača. Prema Cubichu to je bio prastari samostan gdje su bili fratri sv. Nikole, tzv. grčki fratri. Iz kasnijih se vizitacija može iščitati kako se o postanku crkve ne zna previše.⁹⁹ U izvorima se također navodi kako bi to mogao biti samostan koji je djelovao zajedno sa samostanom sv. Lucije u Jurandvoru te da se spominje na Bašćanskoj ploči.¹⁰⁰ Ipak, smatram kako je taj navod pogrešan pošto tekst Bašćanske ploče govori o ujedinjenju samostana sv. Lucije u Jurandvoru i sv. Mikule u Otočcu.¹⁰¹

Crkva je longitudinalnog tlocrta, jednobrodna s nartekсом na zapadu. Svetište je s unutarnje strane polukružno, a s vanjske poligonalno i raščlanjeno lezenama koje su povezane slijepim lukovima ispod krovnog vijenca. Između lezena nalazila su se tri prozorska otvora. Naknadno su probijeni prozorski otvori te izlaz u južnom zidu koji je vodio u dvije pravokutne prostorije koje su vjerojatno služile pustinjačkim zajednicama sv. Benedikta.¹⁰² Danas je crkvice u ruševnom stanju bez krova. U neposrednoj blizini se nalazi malena uvala s malom rivom pa nije čudno što je posvećena svecu zaštitniku pomoraca i putnika, slično kao i sv. Juraj koji se nalazi u blizini.

⁹⁸REGAN K., NADILO B., *Stare crkve u sjevernom dijelu Krka*. Građevinar 62, 2010, str. 67.

⁹⁹MIHOVIL BOLONIĆ, IVANŽIC ROKOV, (bilj. 5), str. 483.

¹⁰⁰REGAN K., NADILO B., (bilj.98), str. 67.

¹⁰¹Preuzeto s: <https://www.info.hazu.hr/povijest/bascanska-ploca/>.

¹⁰²REGAN K., NADILO B., (bilj. 98), str. 67.

5.4. ŠTOVANJESV. MARTINA NA OTOKU KRKU

Na prostoru svih kvarnerskih otoka martinska je tradicija čini se bila najzastupljenija na otoku Krku. Na to upućuju brojni toponimi poput *Martinj* pored Omišlja, *Sveti Martin* pored Jezera, *Martinac* u Baški te sela Lakmartin i Sv. Martin te istoimena uvala. Također bratovština i mnogobrojne kapele i manje crkvice o kojima se jako malo zna govore o jakoj prisutnosti toga sveca na području čitavog otoka. Među njima se ipak ističe jedna crkva, danas u ruševnom stanju, a nalazi se na malom otoku koji se nekoć nazivao *Almis*. Radi se zapravo o otoku Sv. Marko koji danas povezuje otok i kopno, odnosno koji pridržava lukove Krčkog mosta. Crkva se ubraja u najpoznatija martinska svetišta do 16. st., a osim crkvenog kompleksa imala je status tradicionalnog pučkog svetišta i hodočasničkog odredišta tijekom cijelog srednjeg vijeka.¹⁰³

Ostaci crkvice nalaze se u sklopu bizantske utvrde koja se nalazila na otoku, a danas je djelomično uništena zbog miniranja otoka prilikom izgradnje mosta u prošlom stoljeću. Utvrda je imala kontrolnu funkciju s obzirom da se ima dobar pogled i pregled pomorskog puta koji spaja Riječki zaljev s Vinodolskim kanalom. Kompleks se većinom nalazio na zapadnoj strani na najvišem dijelu otoka. Na tom malom prostoru nekoć su se nalazile tri crkve: sv. Ivana Zlatoustog, sv. Marka i sv. Martina. Titular prve crkve upućuje na bizantsku vladavinu.¹⁰⁴ Crkve sv. Martina su građene na lokacijama koje su na istaknutom i dobro vidljivom mjestu. Na taj se način isticala prvotna uloga sveca koji je osim ostalog bio zaštitnik svih putnika, kopnenim ili morskim putovima. Ta tradicija proizašla je iz martinskih putničkih predaja i legendi. Na sličnim su lokacijama građene crkve na otoku, ali i na širem prostoru Kvarnera.¹⁰⁵

¹⁰³ANTONIJA ZARADIJA KIŠ, (bilj 28.), str. 85.

¹⁰⁴REGAN K., NADILO B., (bilj. 98), str. 68 - 69.

¹⁰⁵ANTONIJA ZARADIJA KIŠ, (bilj 28.), str. 80 - 84.

6. KULT SVETACA ZAŠTITNIKA RIBARSTVA I POMORSTVA DANAS

Teško je reći da se običaji vezani uz određene svece na otoku Krku danas provode na isti način i istim intenzitetom kao nekada, ponajprije s obzirom na činjenicu da pomorstvo nije značajna gospodarska djelatnost otoka. O tome nam govore podaci kako su se nekoć s otoka izvozila dobra u obližnje krajeve, ali i u Veneciju koja je dugi vremenski period bila povezana s Krkom. Ulogu u napuštanju pomorstva odigrala je i izgradnja Krčkog mosta koja je povezala otok s ostatkom svijeta. Mnoga brodogradilišta i škverovi koji danas većinom ne postoje izrađivala su vrsne brodove i barke, naročito na sjevernom dijelu Krka koje je drva za brodogradnju imalo u izobilju. Mihovil Bolonić i Ivan Žic-Rokov donose podatke o broju različitih tipova brodica za svako mjesto na otoku te se može bez sumnje reći kako je do nedavno otok bio usmjeren na komunikaciju morem. Također, ribarstvo je nekoć bila djelatnost zastupljena u jednakoj mjeri kao i poljoprivreda. To se može očitati i u primjerima koji su do nedavno bili svakodnevnica poput sušenja hobotnica u gotovo svakom kućanstvu što je bio normalan prizor na čitavom Jadranu, a danas je iznimna rijetkost.¹⁰⁶

Usprkos svemu tome, danas se odvijaju razni događaji na Krku i okolici koji proizlaze iz tradicionalnih ribarskih i pomorskih djelatnosti, ali su većinom danas zabavnog karaktera. Jedan od takvih je Lignjada, odnosno lov na lignje prisutan najviše na prostoru Baške. Odvija se svake godine za vrijeme blagdana sv. Nikole te nosi takav naziv - Kup sv. Mikule. Na događaju se svake godine iznosi drveni kip sveca koji se nalazi u drvenom okviru iza kojeg se nalazi pomorska karta. Inače, taj se kip trenutno nalazi u Buymeru, maloj lučici na prostoru Vele Luke. U prošlom se desetljeću na tom malom prostoru obnovila trošna kućica koja je u prošlosti služila kao ribarsko prenočište u slučaju nepredvidivog nevremena, a danas se u njoj nalazi ribarski muzej nastao voljom i željom lokalnog stanovništva da sačuva spomen na ribarstvo u tom kraju. Muzej danas obuhvaća zbirku rijetkih ribarskih alata i pomagala koji su prikupljeni donacijama. Posjet muzeju organizira se samostalno, međutim svake se godine organizira posjet za vrijeme Ribarskih dana koji se odvijaju prvog vikenda u kolovozu. Iako se danas radi pretežito o turističkoj atrakciji koja je izgubila prvotni duh, nekada se ova manifestacija organizirala izravno od strane ribara. Traje dva dana, a najznačajniji trenutak je povorka ribara i povlačenje mreže koje biva popraćeno limenom glazbom. Također, na istom prostoru djeluje ribolovna udruga Škarpina koja osim organiziranja spomenutog slavlja okuplja ljubitelje ribolova.¹⁰⁷

¹⁰⁶MIHOVIL BOLONIĆ, IVANŽIC ROKOV, (bilj. 5), str. 349 i 373.

¹⁰⁷MAURICIJE MAGAŠIĆ, BLANDINA MARKOVIĆ RANDIĆ, (bilj. 80), str. 120 i 129.

Popularnost sv. Nikole danas je vjerojatno najizraženija kod darivanja djece, odnosno u običaju Nikolinje. Većinom svako mjesto ima organizirano darivanje uz prerušenog sv. Nikolu i Krampusa. Osim toga, nekoć je na Jadranu postojao običaj spaljivanja barki koji je najistaknutiji bio na prostoru Dalmacije, naročito na Hvaru i Visu. Za spaljivanje barke čekalo se duže vrijeme te se ista spaljivala na vatri od smriča, odnosno šmrike koja je simbolizirala težak mornarski život. Sutradan bi vlasnik spaljene brodice imao čast blagosloviti novu.¹⁰⁸

Iznimna tradicija hodočašćenja sv. Nikoli prisutna je u Kraljevici koja je i dan danas poznata po brodogradnji. Zanimljivo je što se tradicionalno hodočašće odvija pomorskim putem iz obližnjih primorskih naselja na Kvarneru. U nastojanju održavanja kulta sveca tradicionalno se organizira i jedriličarske regata Svetog Nikole, a posebnu pažnju izazvalo je nedavno potapanje kipa sveca u obližnjem podmorju zbog čega se organiziraju ronilačke aktivnosti tzv. podmorskog hodočašćenja.¹⁰⁹

Do sredine prošlog stoljeća na prostoru Baške svake se godine redovito održavao običaj blagoslova mora, mornara, ribara i plovila. Tradicionalno se vršio nakon procesije koja se kretala po mjestu na blagdan Tijelova. U luci bi se nalazile brodice s upaljenim feralima koji su simbolizirali svaku ribarsku družinu, odnosno gospodara brodice i ostatak posade koji je s njim ribario. Taj se običaj izgubio tijekom prošlog stoljeća uslijed zabrane okupljanja za vrijeme talijanske okupacije, ali i kasnije za vrijeme Jugoslavije. Danas se simbolično izvodi za vrijeme Lignjade. Osim ovog blagoslova, u Baški se odvijao i blagoslov namijenjen samo ribarima uoči početka lova na plavu ribu. Također, poseban blagoslov odvijao se na prostoru Vele Luke gdje su se blagoslivljale tunere tijekom kolovoza ili rujna. Danas se jedan obnovljeni primjer tunere nalazi u sklopu Buymera, ali nekoć ih je bilo mnogo u Veloj Luci te su služile za lov tuna, jednako kao i na prostoru Bakarskog zaljeva.¹¹⁰

Pogled na ribarski život i njegovu povezanost sa svecima i zavjetovanjima donosi nam zanimljiva anegdota koju je zabilježio profesor Vinko Dorčić Bubulić. Ona kaže kako su se Vrbenčani molili sv. Ivanu da im podari dobar ulov. Stoga su se zavjetovali svecu kako će polovicu tog ulova pokloniti crkvi sv. Ivana na brijegu u Vrniku. Kada im je svetac uslišao molitvu i napunio mreže ribama, oni su se vidjevši to obilje predomislili i dogovorili

¹⁰⁸DRAGANIĆ MARKO, (bilj. 23), str. 27.

¹⁰⁹Preuzeto s: <https://www.glas-koncila.hr/pomorci-i-ribari-zivot-povjeravaju-zagovoru-svojega-zastitnika-u-kraljevici-hodocasnicko-zavjetno-mjesto-zivi-cijeje-godine/>.

¹¹⁰MAURICIJE MAGAŠIĆ, BLANDINA MARKOVIĆ RANDIĆ, (bilj. 80), str. 119 - 120.

međusobno kako će i trećina ulova biti dovoljna svecu. Čim su ribari počeli kršiti zavjet, mreža se raspuknula popola i sva se riba vratila nazad u more.¹¹¹

U gradu Krku se tradicionalno organizira Lovrečeva - srednjovjekovni sajam za blagdan sv. Lovre. Danas se u turističke svrhe izvodi scena pomorske bitke koja se odvija u krčkoj luci, a upućuje na bitke Liburna i Frankopana s gusarima.¹¹²

O današnjoj povezanosti čovjeka, svetaca i mora govori nam i izložba predstavljena ove godine u Zagrebu autora Sanjina Bakotića, u Galeriji specijalne policije iz Domovinskog rata od veljače do ožujka. Bili su izloženi autorovi radovi iz serije radova *Dubine* koji su propitkivali dubinu vjere i mora u autorovim očima. Poseban naglasak je stavljen na simbolikuljudske sposobnosti pridavanja značenja jednostavnim prikazima poput riba, svetaca i mora.¹¹³

¹¹¹Isto, str. 143.

¹¹²Preuzeto s: <https://www.tz-krk.hr/hr/489-lovreceva-mjesto-susreta-proslosti-i-sadasnjosti>.

¹¹³SANJIN BAKOTIĆ, *Dubina vjere i mora*, Informativni katalog, Zagreb: Udruga specijalne policije iz Domovinskog rata RH, 2021.

7. ZAKLJUČAK

Istraživanje zastupljenosti i važnosti kulta svetaca zaštitnika pomorstva i ribarstva na izabranom području podrazumijevalo je ne samo promatranje arhitektonske i likovne umjetničke ostavštine, već i kulturno-političke situacije na tom prostoru. Osim toga, istraživanje širih veza, u ovom radu naročito istaknutih važnih pomorskih putova, pridonijelo je osvjetljavanju naoko nevidljivih utjecaja i običaja koji su prisutni na čitavom Jadranu. Na taj su način objašnjene kulturne i prometne povezanosti naroda ovih prostora koji su usprkos političkim promjenama kroz kontinuirani vremenski tijek ostali povezani. Ta povezanost vidljivo je proizašla iz osnovnih ljudskih potreba razmjena dobara, odnosno trgovine. Zbog jednostavnijeg, lakšeg i isplativijeg prijenosa tih dobara prometovalo se morem koje je u ljudima oduvijek izazivalo strahopoštovanje. Taj odnos čovjeka i mora rezultirao je karakterističnom zavjetnom umjetnošću čije tragove danas poznajemo.

Određeni sveci su zbog svojih legendi iz kojih saznajemo o njihovim čudima postali likovi kojima su se upućivale molitve i zazivi milosti. Zbog toga su se tim svecima posvećivale crkvice i svetišta na pomorskim čvorištima i u sigurnim lukama čiji su graditelji i naručitelji prije svega bili pomorci, mornari i brodograditelji. Osim brojnih molitvi i zaziva, svecima su se prinosili i zavjetni darovi prije ili nakon putovanja. Ti su darovi bili najčešće makete plovila ili slike raznih morskih nevolja i spasenja od istih. Zbog jačanja popularnosti određenih svetaca, nastaju kulturna svetišta i razne legende o čudnovatim slikama i kipovima.

Osim prinošenja darova, zanimljiva je pojava ostavljanja crteža ili ureza morskih motiva, najčešće jedrenjaka, na zidove crkvi. Takav se primjer nalazi u crkvi sv. Jurja kraj Vrbnika, a zanimljiv je i značajan jer donosi vjerodostojni prikaz srednjovjekovnog jedrenjaka pa smo pretpostavili da su u nastanak takvih vizualnih primjera bili uključeni pomorci i ribari koji su nerijetko vršili svetkovine u tim objektima.

Ta su mala, ali značajna mjesta osim sakralnih često imala i druge funkcije poput stražarenja i nadgledanja pomorskih putova s obzirom da su se nalazila na važnim točkama. Tome nam svjedoče brojni toponimi koji u sebi nose naziv *straža*. Često su se takva zdanja nalazila u sklopu fortifikacijskih utvrđenja poput liburnske Korintije na jugu otoka ili bizantske utvrde na otoku Sv. Marko sjeverno od Krka.

Analizom naslovnika crkvi i kapela, a jednako tako i toponima otoka Krka utvrđeno je kako je većina u znatnom postotku posvećena baš svecima koji su poznati kao zaštitnici pomoraca i ribara kao što su Marija, Nikola, Martin, Juraj, Mihovil, Ivan, Petar i Andrija.

Na kraju su rada kratko prikazani tradicionalni i moderni običaji pomoraca i ribara koji su manje ili više povezani s određenim svetačkim likovima, ukazujući na njihovu važnost u prošlosti i danas.

8. BIBLIOGRAFIJA

1. BADURINA ANĐELKO, *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 1979.
2. BADURINA STIPČEVIĆ VESNA, *Hrvatskoglagoljska brevijarska legenda o svetom Nikoli*, Zagreb: Fluminensia - časopis za filološka istraživanja, Vol. 31, No. 2, 2019. str. 26-27
3. BAKOTIĆ SANJIN, *Dubina vjere i mora*, Informativni katalog, Zagreb: Udruga specijalne policije iz Domovinskog rata RH, 2021.
4. BELTING HANS, *Bizant u Veneciji nije Bizant u Bizantu, iz Stoljeće gotike na Jadranu: slikarstvo u ozračju Paola Veneziana*, Zagreb: Galerija Klovićevi dvori, 2004.
5. BOLONIĆ MIHOVIL, ŽIC ROKOV IVAN, *Otok Krk kroz vjekove*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2002.
6. BRADANOVIĆ MARIJAN, *Otok Krk u srednjem vijeku*, Split: Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, 2016.
7. BUBIĆ VINKA, *Kasnoantičke svjetiljke s ranokršćanskim prikazima iz Arheološkog muzeja u Splitu*, Vjesnik za arheologiju i povijest dalmatinsku, Vol. 104, No. 1, 2011.
8. CAMBI NENAD, *Antika*, Zagreb: Naklada Ljevak, 2002.
9. DE VARAGINE JACUBUS, *Zlatna Legenda ili Štiva o svecima*, Svezak prvi, Zagreb: Demetra, 2014.
10. DE VARAGINE JACUBUS, *Zlatna Legenda ili Štiva o svecima*, Svezak drugi, Zagreb: Demetra, 2014.
11. DRAGANIĆ MARKO, *Sveti Nikola - biskup u hagiografskoj baštini Hrvata*, Split: EtnologicaDalmatica, No. 22, 2015.
12. DUPLANČIĆ LEDER, T.; UJEVIĆ, T.; ČALA, M. *Duljine obalne crte i površine otoka na hrvatskom dijelu Jadranskog mora određene s topografskih karata mjerila 1:25 000*. Geoadria: Vol. 9, No. 1, 8, 2004.
13. FISKOVIĆ IGOR, *O freskama 11. i 12. stoljeća u Dubrovniku i oklici*, Zagreb: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, No. 33, 2009.
14. FLORENCE FABIJANEC SABINE, ZRINKA NOVAK, *Srednjovjekovno pomorstvo pod zaštitom svetaca na istočnom Jadranu*, Zagreb: Vlastita naklada, 2016.

15. IVANČEVIĆ RADOVAN, *Byzantium and the West; a morphological and structural stylistic analysis*, Zagreb: Hortus Artium Medievalium, vol. 4, No.4, 1998. str. 179-186
16. JONES MALCOLM, *The Names Given to Ships in Fourteenth- and Fifteenth-Century England*, Sheffield: University of Sheffield, 1943.
17. JURKOVIĆ MILJENKO, *Spomenici nepotpune biografije, Skice za teorijska promišljanja ranosrednjovjekovne umjetnosti*, Zagreb: Međunarodni istraživački centar za kasnu antiku i srednji vijek, 2012.
18. KARAC VANDA, *Romanička crkva sv. Nikole kod Baške na otoku Krku*, Prostor: znanstveni časopis za arhitekturu i urbanizam, Vol. 4, No. 1 (11), 1996.
19. LENTIĆ IVY, *Inventar crkve Marije od Arta u Senju*, Senjski zbornik: prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijesti i kulturu, Vol. 5., No. 1, 1973.
20. MAGAŠIĆ MAURICIJE, MARKOVIĆ RANDIĆ BLANDINA, *Bašćanski ribari: povijest bašćanskog ribarstva*, Rijeka: Glosa, 2006.
21. MARINOVIĆ MARIN, *Pomorstvo na Jadranu u starom vijeku*, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, diplomski rad, 2017.
22. MARTINAC BRANKA, *Konzervatorsko-restauratorski radovi na slici Bogorodica s Djetetom i svecima iz Šibenske crkve sv. Nikole*, Split: Portal - godišnjak Hrvatskog restauratorskog zavoda, No. 3, 2012.
23. MONTSERRAT BARNIOL, *Patrons and advocates of the sailors. The saints and these in Catalan gothic*, Barcelona: Universitat autònoma de Barcelona, 2011.
24. OSTOJIĆ IVAN, *Benediktinci u Hrvatskoj i ostalim našim krajevima*, Split: Benediktinski priorat, 1964.
25. PRANIČEVIĆ BOROVIĆ ITA, *Sveci i pomorci - umjetnička baština pomorske tematike Dalmacije pod zaštitom svetaca*. Split: Umjetnička akademija sveučilišta u Splitu, 2017.
26. REGAN K., NADILO B., *Stare crkve u sjevernom dijelu Krka*. Građevinar 62, 2010, 1
27. REGAN, K. I NADILO, B. 2009. *Stare crkve u jugoistočnom dijelu Krka*. Građevinar 61, 2009, 11
28. RIVER KEEPERS, *Boat naming*, Fargo: RiverKeepers, 2010.
29. SIMOVIĆ VESELIN, *Dvadeseta obljetnica mosta kopno – otok Krk*, Građevinar, Vol. 52, No. 08., 2000. str. 431-433

30. STARAC RANKO, *Sullascoperta di un'altrachiesapaleocristiananell' isola di Krk*, HortusArtiumMedievalium, Vol. 2, No. 2, 1996.
31. ŠILJEG BARTUL, *Arheološko istraživanje lokaliteta Mala luka i Baška na Krku*. Zagreb: Institut za arheologiju, 2009.
32. TONC ASJA, *Protopovijesne zajednice na sjevernom dijelu istočne obale Jadrana i njezinom zaleđu*, Zagreb: doktorski rad, 2015
33. UCKELMAN SARA, *Merchant ShipNamesinthe 13th-15th centuries*, 2005.
34. VIŠNJIĆ JOSIP, BEKIĆ LUKA, *Južni dio antičke nekropole na položaju Sv. Marko - Baška*, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu, Vol. 41, No. 1, 2008.
35. ZARADIJA KIŠ ANTONIJA, *Sv. Martin - kult sveca i njegova tradicija u Hrvatskoj*, Zagreb: Biblioteka Nova etnografija, 2004.
36. ZELIĆ DANKO, *Nastanak urbanih naselja na otoku Krku*, Zagreb: Radovi Instituta za povijest umjetnosti, Vol 2, No. 17, 1993.
37. ŽIC TEKLIN ALAN, *Izumrla naselja i napuštene građevine otoka Krka*, Zagreb: Kerschhoffset, 2019.

Internetski izvori:

1. O svetištu, *Svetište Majke Božje Goričke*, <http://kbs-majkabozjagoricka.hr/o-svetistu/> (pristupljeno 21.8.2021.)
2. Lokalitet Kapelica kroz povijesna razdoblja, *Natura consulting* <http://www.krk.hr/documents/Flyer+Kapelica+HR.pdf>; (pristupljeno 13.8.2021.)
3. Zlatni Otok Krk - lokalna samouprava, *Turistička zajednica otoka Krka* http://www.krk.hr/korisne_informacije/lokalna (pristupljeno 5.7.2021.)
4. Crkvice sv. Jurja, *Kulturno nasljeđe otoka Krka* <http://www.visitkrk.hr/gallery/crkva-sv-jurja/> (pristupljeno 13.8.2021.)
5. PERIŠA BRANIMIR, *Crkva sv. Nikole - Šibenik, Šibenski*, 2018. <https://sibenski.slobodnadalmacija.hr/sibenik/kultura/bastina/duhovni-dom-mornara-zavjetna-crkvice-sibenskih-kalafata-i-pomoraca-izgradena-u-17-stoljecu-danas-je-i-sama-poput-broda-sveti-nikola-u-vodi-do-kolina-579418> (pristupljeno 20.8.2021.)
6. Morska priča s dušom, *BIG OM*, <https://www.big-om.com/o-nama/> (pristupljeno 23.8.2021.)
7. Otok Krk kroz vjekove, *Biskupija Krk*, <https://www.biskupijakrk.hr/otok-krk-kroz-vjekove/> (pristupljeno 5.7.2021.)

8. Sv. Nikola u Kraljevici, *Glas Koncila*, <https://www.glas-koncila.hr/pomorci-i-ribari-zivot-povjeravaju-zagovoru-svojega-zastitnika-u-kraljevici-hodocasnicko-zavjetno-mjesto-zivi-cijele-godine/> (pristupljeno 23.8.2021.)
9. Bašćanska ploča - tekst, *Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti*
<https://www.info.hazu.hr/povijest/bascanska-ploca/>(pristupljeno 20.8.2021.)
10. Lovrečeva, Turistička zajednica grada Krka; <https://www.tz-krk.hr/hr/489-lovreceva-mjesto-susreta-proslosti-i-sadasnjosti> (pristupljeno 23.8.2021.)

9. SLIKOVNI PRILOZI

Slika 1. Položaj otoka Krka na Kvarneru

Slika 2. Prikaz baćanskog kraja

Slika 3. Prikaz bašćanske kotline i zaljeva

Slika 4. Pogled s Korintije na Bosaru

Slika 5. Mala Luka

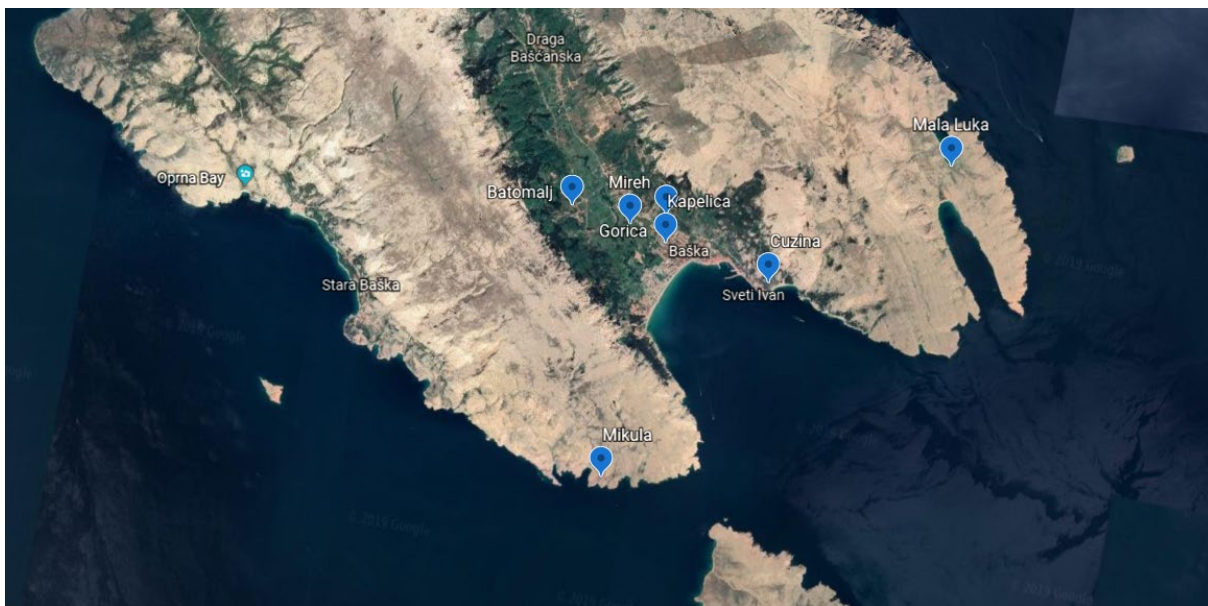
Slika 6. Srednjovjekovni jadranski pomorski putovina karti iz 19. st.

Slika 7. Svetište Majke Božje Goričke

Slika 8. Čudotvorni kip Majke Božje Goričke

Slika 9. Prikaz sedam lokacija crkvice i kapela posvećenih sv. Nikoli na bašćanskom području

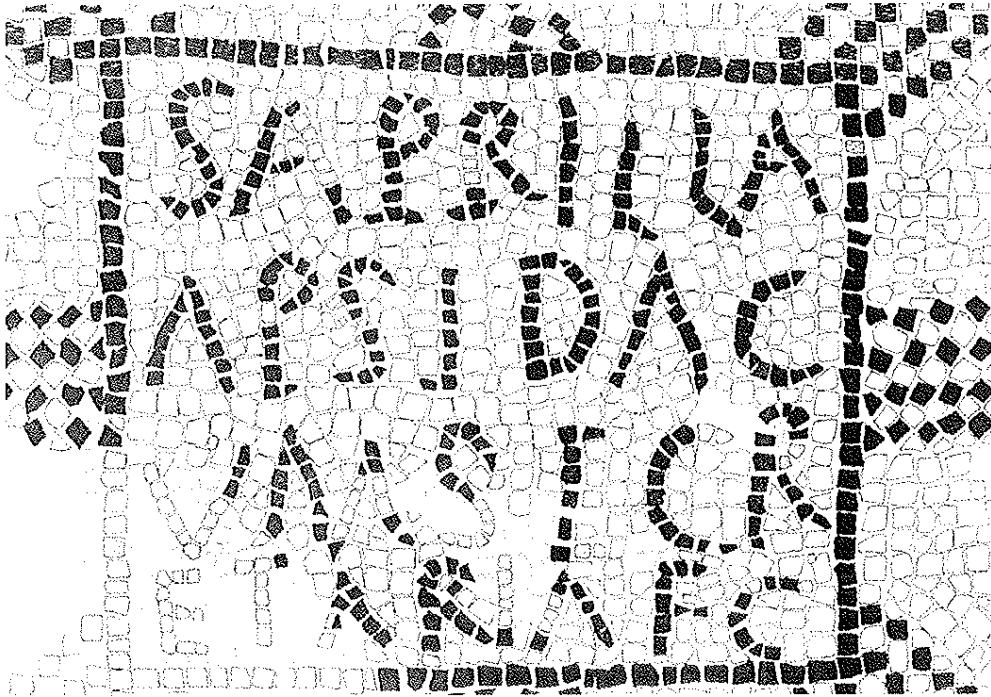
Slika 10. Habsburška katastarska karta iz 19. st. s toponimima *S. Nicolo*, *S. Marco* i *Mire*

Slika 11. Pogled iz zraka na baziliku sv. Nikole na Mireh

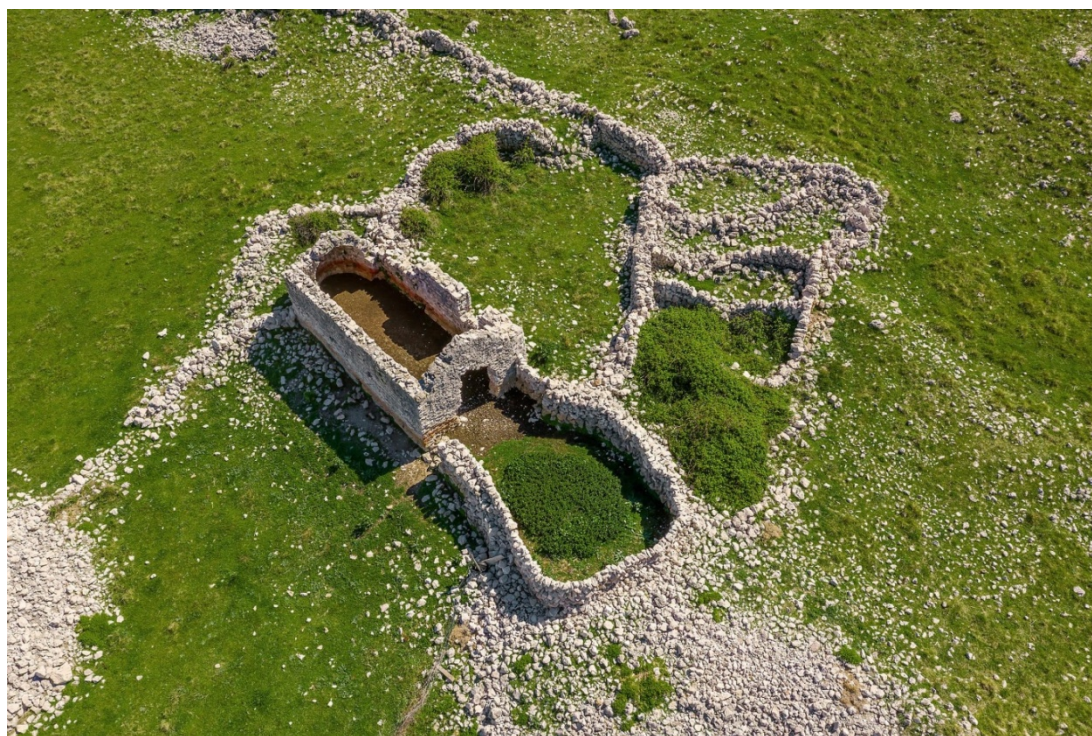
Slika 12. Pogled iz zraka na crkvu sv. Nikole na Mireh

Slika 13. Mozaički natpis u sjevernoj pastoforiji: "*Saprilla apsida cymsecretariafecit*"

Slika 14. Crkvice sv. Nikole u Maloj Luci

Slika 15. Crkvice sv. Nikole u Maloj Luci - pogled iz zraka

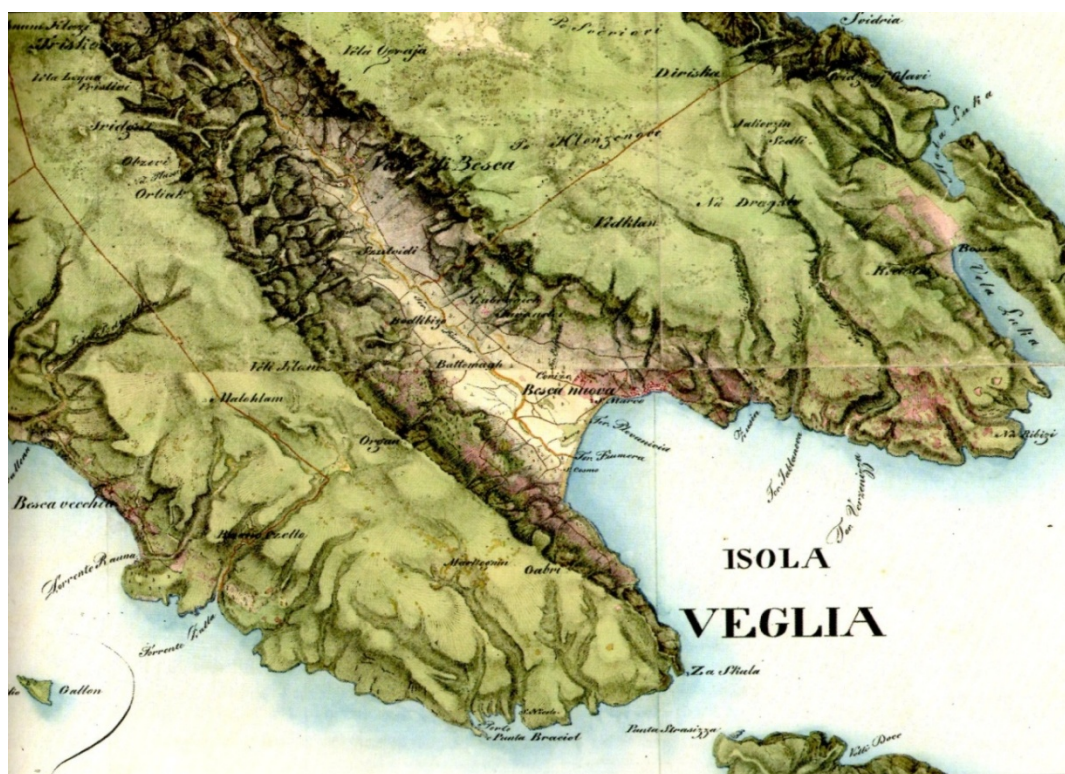
Slika 16. Lokalitet Mala Luka s tri sakralna objekta

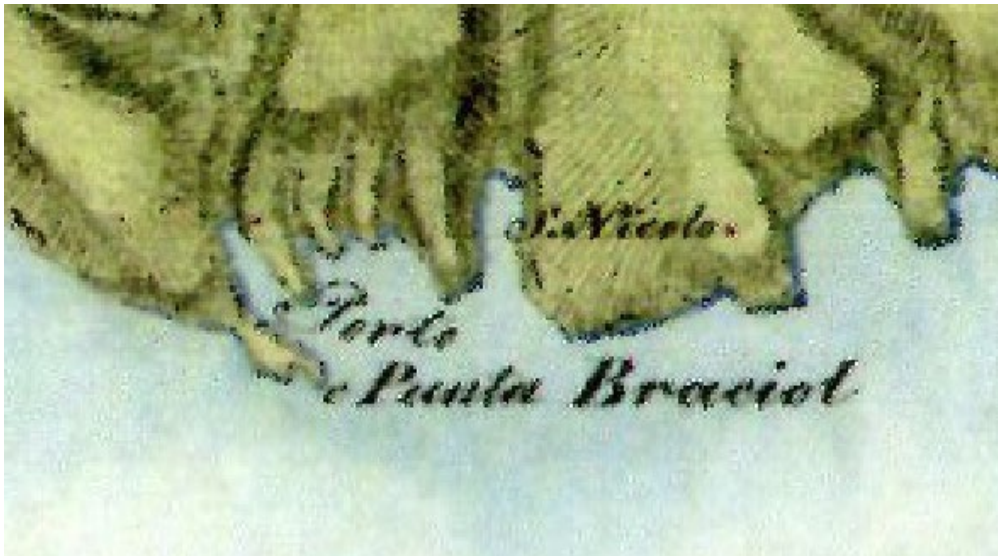
Slika 17. Detalj unutrašnjosti crkvice sv. Nikole u Maloj Luci

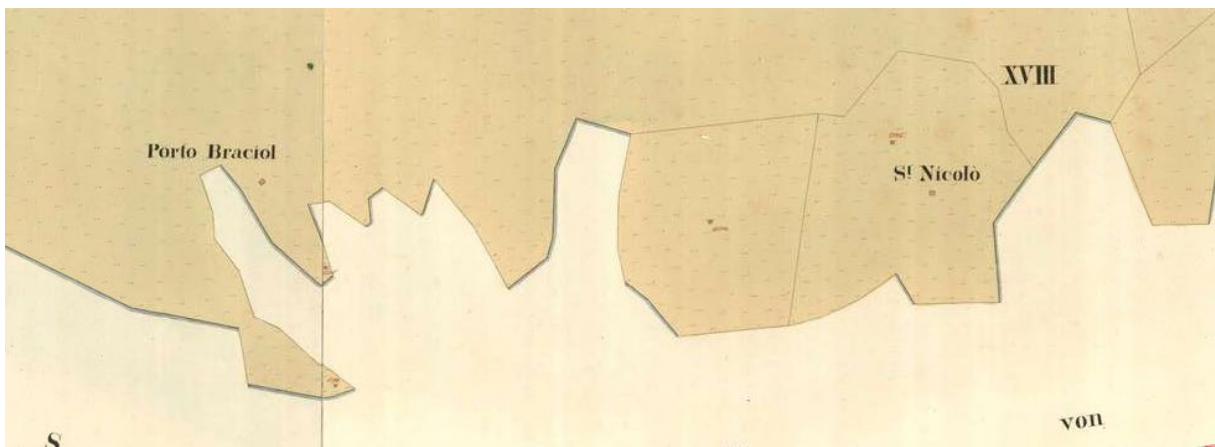
Slika 18. Ostatak apside druge crkvice u Maloj Luci

Slika 19. Baška na karti u 19. st.

Slika 20. Detalj karte 19. st. s toponimom *S. Nicolo*

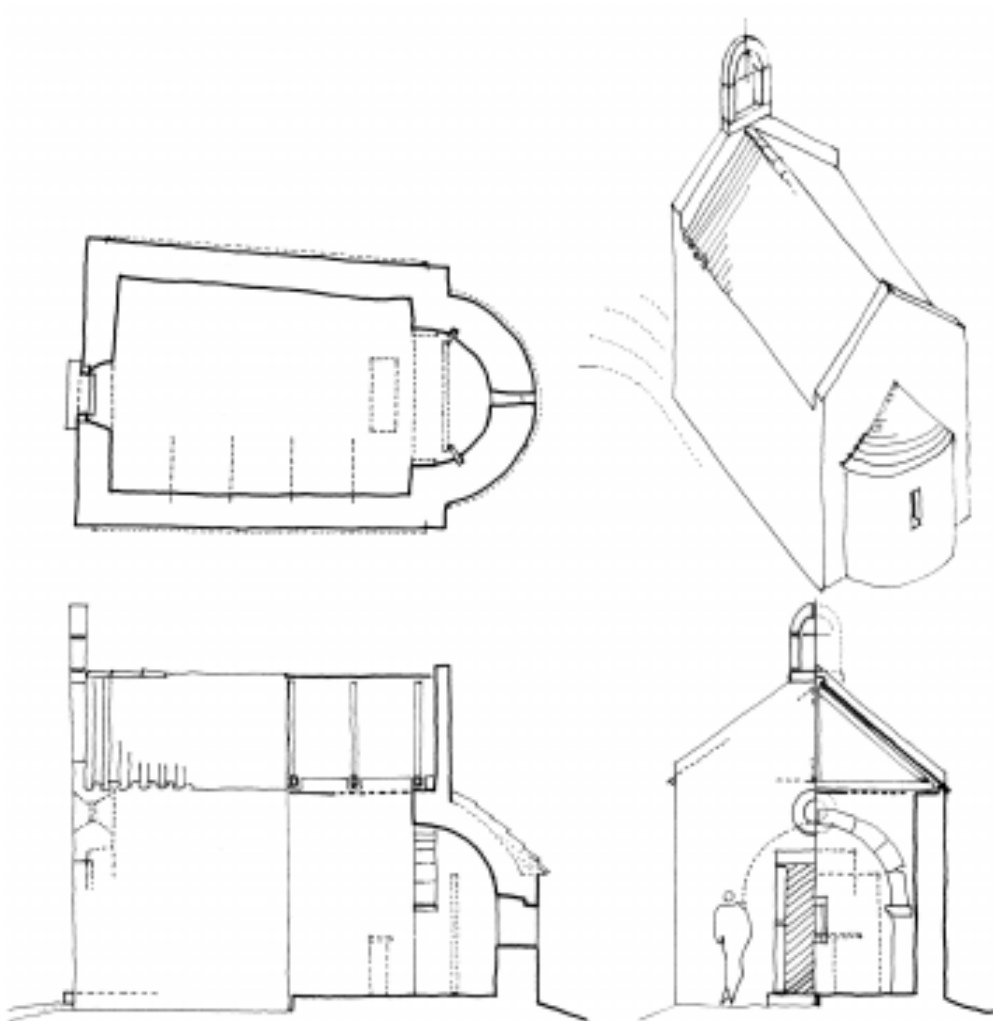
Slika 21. Detalj habsburške katastarske karte iz 19. st. s toponimom *S. Nicolo*

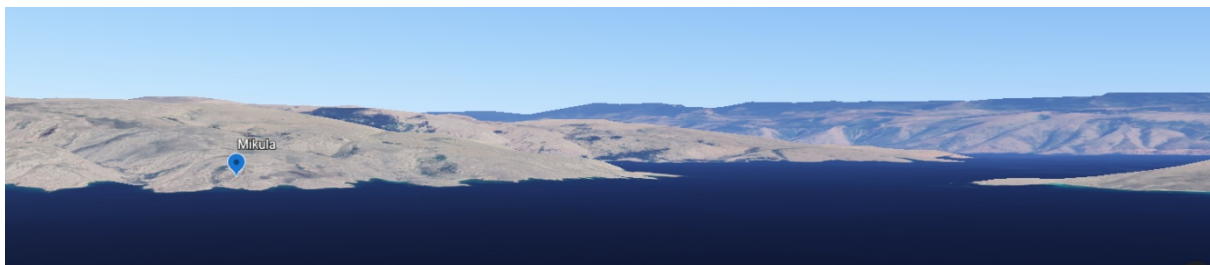
Slika 22. Ostaci crkvice sv. Mikule za Bagom

Slika 23. Ostaci crkvice sv. Mikule za Bagom - pogled na apsidu

Slika 24. Pretpostavljeni izgled crkvice sv. Mikule za Bagom (prema Karač)

Slika 25. Pogled na Senjska vrata i poziciju sv. Mikule za Bagom

Slika 26. "Stara" slika sv. Nikole navodno prenesena iz sv. Mikule za Bagom

Slika 27. Detalj potpisa lokalnog majstora Lovrića iz 18. st.

Slika 28. Unutrašnjost crkve sv. Nikole na Batumlju

Slika 29. Barokna slika sv. Nikole u crkvi sv. Nikole na Batumlju

Slika 30. Detalj slike sv. Nikole na Batumlju - brod u oluji

Slika 31. Zavjetni dar u sv. Nikoli na Batumlju - maketa jedrenjaka

Slika 32. Unutrašnjost crkve sv. Marije od Arta u Senju

Slika 33. Unutrašnjost crkve sv. Nikole u Šibeniku

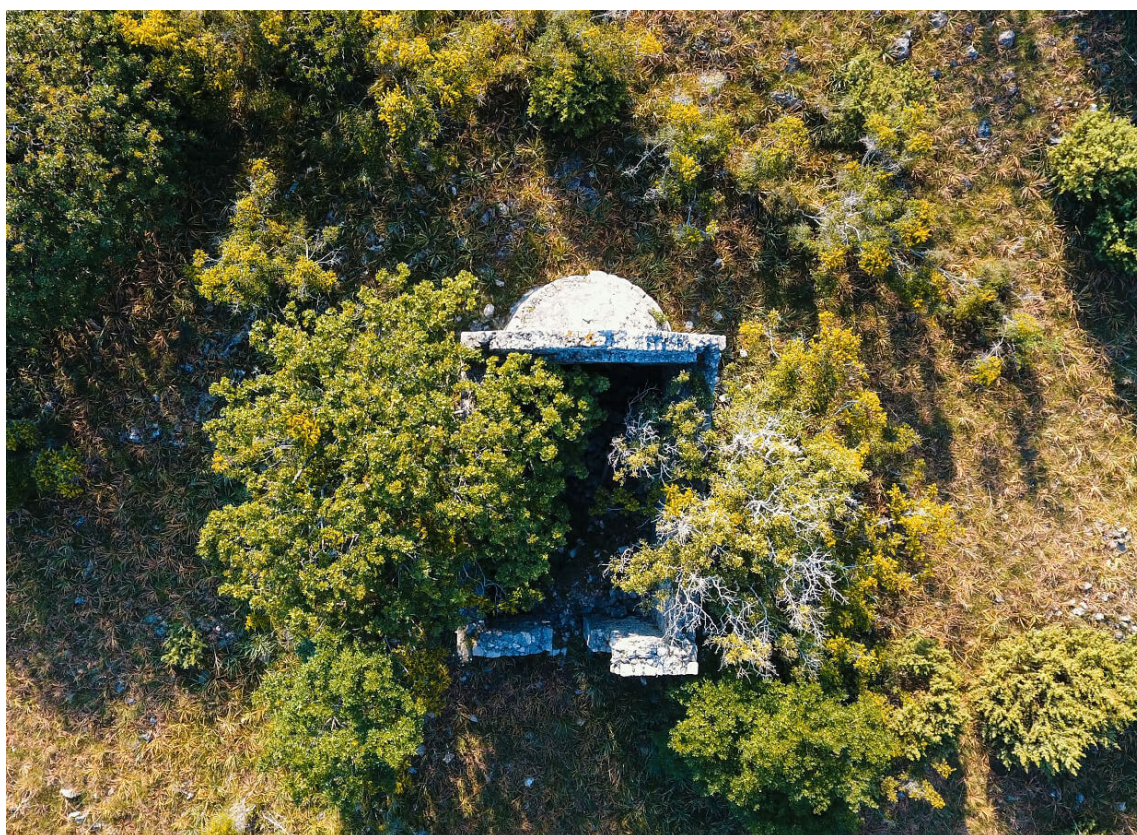
Slika 34. Kapelica sv. Nikole na nekadašnjem ulazu u Bašku

Slika 35. Pravoslavna crkva na Rodosu

Slika 36. Sv. Juraj pokraj Vrbnika

Slika 37. Sv. Juraj pokraj Vrbnika - današnje stanje iz zraka

Slika 38. Crtež srednjovjekovnog jedrenjaka u sv. Jurju pokraj Vrbnika

Slika 39. Položaj crkvice sv. Mikule na Orgulu

Slika 40. Crkvica sv. Mikule na Orgulu

Slika 41. Crkvica sv. Mikule na Orgulu - unutrašnjost

Slika 42. Položaj bizantskog utvrđenja na otočiću Sv. Marko i Krčki most

Slika 43. Prikaz toponima i oznaka naselja/utvrđenja na otočiću Sv. Marko na karti Martina Stiera iz 17. st.

Slika 44. Prikaz otočica Sv. Marka na karti iz 19. st.

Slika 45. Lignjada u Baški

Slika 46. Drveni kip sv. Nikole

11. POPIS REPRODUKCIJA

Slika 1. Položaj otoka Krka na Kvarneru (izvor: googleearth)

Slika 2. Prikaz bašćanskog kraja (izvor: TZ Baška)

Slika 3. Prikaz bašćanske kotline i zaljeva (Foto: Luka Tabako)

Slika 4. Pogled s Korintije na Bosaru (izvor:<http://www.visitkrk.hr/gallery/korintija/>)

Slika 5. Mala Luka (vlastita fotografija)

Slika 6. Srednjovjekovni jadranski pomorski putovi na karti iz 19. st.

(izvor: KOZLIČIĆ MITHAD, *Adriatic searoutesfromtheantiquity to theearlymodern age*, Sveučilište u Zadru, 2012.)

Slika 7. Svetište Majke Božje Goričke (izvor: <http://kbs-majkabozjagoricka.hr/o-svetistu/>)

Slika 8. Čudotvorni kip Majke Božje Goričke

(izvor: <http://kbs-majkabozjagoricka.hr/o-svetistu/>)

Slika 9. Prikaz sedam lokacija crkvice i kapela posvećenih sv. Nikoli na bašćanskom području (izvor: googleearth)

Slika 10. Habsburška katastarska karta iz 19. st. s toponimima *S. Nicolo*, *S. Marco* i *Mire*(izvor: arcanum.com, digitalna katastarska karta Habsburške monarhije iz 19. st.)

Slika 11. Pogled iz zraka na baziliku sv. Nikole na Mireh

(izvor: <http://www.visitkrk.hr/gallery/lokalitet-mira-kraj-jurandvora/>)

Slika 12. Pogled iz zraka na crkvu sv. Nikole na Mireh

(izvor: <http://www.visitkrk.hr/gallery/lokalitet-mira-kraj-jurandvora/>)

Slika 13. Mozaički natpis u sjevernoj pastoforiji: "*Saprilla apsida cvmsecretariafecit*"

(izvor: STARAC RANKO, *Sullascoperta di un'altrachiesapaleochristiananell' isola di Krk*, HortusArtiumMedievalium, Vol. 2, No. 2, 1996.)

Slika 14. Crkvice sv. Nikole u Maloj Luci (vlastita fotografija)

Slika 15. Crkvice sv. Nikole u Maloj Luci - pogled iz zraka

(izvor: <https://www.info-krk.com/baska/kultura/328/crkva-sv-nikole-bosar>)

Slika 16. Lokalitet Mala Luka s tri sakralna objekta

(izvor: <https://www.info-krk.com/baska/kultura/328/crkva-sv-nikole-bosar>)

Slika 17. Detalj unutrašnjosti crkvice sv. Nikole u Maloj Luci

(izvor: <https://www.info-krk.com/baska/kultura/328/crkva-sv-nikole-bosar>)

Slika 18. Ostatak apside druge crkvice u Maloj Luci

(izvor: <https://www.info-krk.com/baska/kultura/328/crkva-sv-nikole-bosar>)

Slika 19. Baška na karti u 19. st. (izvor: arcanum.com, digitalna karta Europe 19. st.)

Slika 20. Detalj karte 19. st. s toponimom *S. Nicolo*

(izvor: arcanum.com, digitalna karta Europe 19. st.)

Slika 21. Detalj habsburške katastarske karte iz 19. st. s toponimom *S. Nicolo*

(izvor: arcanum.com, digitalna katastarska karta Habsburške monarhije iz 19. st.)

Slika 22. Ostaci crkvice sv. Mikule za Bagom (vlastita fotografija)

Slika 23. Ostaci crkvice sv. Mikule za Bagom - pogled na apsidu (vlastita fotografija)

Slika 24. Pretpostavljeni izgled crkvice sv. Mikule za Bagom (prema Karač)

(izvor: KARAČ VANDA, *Romanička crkva sv. Nikole kod Baške na otoku Krku*, Prostor: znanstveni časopis za arhitekturu i urbanizam, Vol. 4, No. 1 (11), 1996.)

Slika 25. Pogled na Senjska vrata i poziciju sv. Mikule za Bagom (izvor: [googleearth](https://www.google.com/maps))

Slika 26. "Stara" slika sv. Nikole navodno prenesena iz sv. Mikule za Bagom

(izvor: MAGAŠIĆ MAURICIJE, MARKOVIĆ RANDIĆ BLANDINA, *Bašćanski ribari: povijest bašćanskog ribarstva*, Rijeka: Glosa, 2006.)

Slika 27. Detalj potpisa lokalnog majstora Lovrića iz 18. st. (vlastita fotografija)

Slika 28. Unutrašnjost crkve sv. Nikole na Batomlju (vlastita fotografija)

Slika 29. Barokna slika sv. Nikole u crkvi sv. Nikole na Batomlju (vlastita fotografija)

Slika 30. Detalj slike sv. Nikole na Batomlju - brod u oluji (vlastita fotografija)

Slika 31. Zavjetni dar u sv. Nikoli na Batomlju - maketa jedrenjaka (vlastita fotografija)

Slika 32. Unutrašnjost crkve sv. Marije od Arta u Senju

(izvor: <https://www.rezerviraj.hr/crkve/41721-sveta-marija-od-arta-senj.html>)

Slika 33. Unutrašnjost crkve sv. Nikole u Šibeniku

(<https://sibenski.slobodnadalmacija.hr/sibenik/kultura/bastina/duhovni-dom-mornara-zavjetna-crkvica-sibenskih-kalafata-i-pomoraca-izgradena-u-17-stoljecu-danas-je-i-sama-poput-broda-sveti-nikola-u-vodi-do-kolina-579418>)

Slika 34. Kapelica sv. Nikole na nekadašnjem ulazu u Bašku (vlastita fotografija)

Slika 35. Pravoslavna crkva na Rodosu

(izvor: https://viagallica.com/grece/lang_en/village_siana.htm)

Slika 36. Sv. Juraj pokraj Vrbnika (izvor: <http://www.visitkrk.hr/gallery/crkva-sv-jurja/>)

Slika 37. Sv. Juraj pokraj Vrbnika - današnje stanje iz zraka

(izvor: <http://www.visitkrk.hr/gallery/crkva-sv-jurja/>)

Slika 38. Crtež srednjovjekovnog jedrenjaka u sv. Jurju pokraj Vrbnika

(izvor: PRANIČEVIĆ BOROVIĆ ITA, *Sveci i pomorci - umjetnička baština pomorske tematike Dalmacije pod zaštitom svetaca*. Split: Umjetnička akademija sveučilišta u Splitu, 2017.)

Slika 39. Položaj crkvice sv. Mikule na Orgulu

(izvor: <http://www.visitkrk.hr/gallery/crkva-sv-nikole-na-ogrulu/>)

Slika 40. Crkvica sv. Mikule na Orgulu

(izvor: <http://www.visitkrk.hr/gallery/crkva-sv-nikole-na-ogrulu/>)

Slika 41. Crkvica sv. Mikule na Orgulu - unutrašnjost

(izvor: <http://www.visitkrk.hr/gallery/crkva-sv-nikole-na-ogrulu/>)

Slika 42. Položaj bizantskog utvrđenja na otočiću Sv. Marko i Krčki most

(izvor: <https://darkoantolkovic.wordpress.com/2014/12/29/bizantska-utvrda-otok-sv-marko/>)

Slika 43. Prikaz toponima i oznaka naselja/utvrđenja na otočiću Sv. Marko na karti Martina Stiera iz 17. st. (izvor: karta Martina Stiera iz 17. st.)

Slika 44. Prikaz otočića Sv. Marka na karti iz 19. st.

(izvor: arcanum.com, digitalna katastarska karta Habsburške monarhije iz 19. st.)

Slika 45. Lignjada u Baški (izvor: Luka Tabako)

Slika 46. Drveni kip sv. Nikole (vlastita fotografija)

11. POPIS OSTALIH IZVORA

- BOLONIĆ MIHOVIL, ŽIC ROKOV IVAN, *Otok Krk kroz vjekove*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2002.
- Habsburška digitalna katastarska karta iz 19. st. (arcanum.com)
- Digitalna karta Europe iz 19. st. (arcanum.com)
- Digitalna karta Martina Stiera iz 17. st